

Mapa del Patrimoni Cultural

Tavèrnoles

Redacció: Virgínia Cepero González

Octubre 2014

Diputació
Barcelona

Mapa del Patrimoni Cultural de Tavèrnoles

Memòria tècnica

Redacció

Virgínia Cepero González

Octubre 2014

FITXA TÈCNICA

Nom del projecte	Mapa de Patrimoni
Població i comarca	Tavèrnoles, Osona
Promoció	Oficina del Patrimoni Cultural (Diputació de Barcelona)
Coordinació i supervisió	F. Xavier Menéndez Pablo (OPC)
Redacció	Virgínia Cepero González, historiadora i arqueòloga
Dates d'execució	abril – juliol 2014

SUMARI

1. INTRODUCCIÓ.....	3
2. AGRAÏMENTS.....	4
3. MARC TERRITORIAL.....	5
3.1. MEDI FÍSIC.....	5
3.2. SÍNTESE HISTÒRICA.....	9
3.3. INTRODUCCIÓ TOPONÍMICA, L'ESCUT MUNICIPAL I LA BANDERA.....	18
3.4. LA POBLACIÓ I LA SEVA ACTIVITAT.....	20
3.5. EQUIPAMENTS I ACTIVITATS SOBRE EL PATRIMONI	21
4. METODOLOGIA.....	23
4.1. MARC TEÒRIC.....	23
4.2. PROCÉS DE TREBALL.....	25
4.2.1. FASE PRÈVIA DE DOCUMENTACIÓ.....	25
4.2.2. TREBALL DE CAMP.....	27
4.2.3. TREBALL DE GABINET.....	28
5. RESULTATS DE L'ESTUDI.....	29
5.1. ELEMENTS FITXATS I ELEMENTS NO FITXATS.....	29
5.2. PATRIMONI IMMOBLE.....	31
5.3. PATRIMONI MOBLE.....	32
5.4. PATRIMONI DOCUMENTAL.....	33
5.5. PATRIMONI IMMATERIAL.....	34
5.6. PATRIMONI NATURAL.....	35
5.7. ESTAT ACTUAL DELS ELEMENTS FITXATS.....	36
5.7.1. ESTAT LEGAL DE PROTECCIÓ.....	36
5.7.2. TITULARITAT.....	46
5.7.3. ESTAT DE CONSERVACIÓ.....	47
5.7.4. CRONOLOGIA.....	48
6. BIBLIOGRAFIA I WEBGRAFIA.....	49
7. ÍNDEX D'ELEMENTS NO FITXATS.....	57

1. INTRODUCCIÓ

L'Oficina de Patrimoni Cultural (OPC) de la Diputació de Barcelona és un servei especialitzat en la cooperació i promoció del patrimoni cultural local, que s'organitza a partir de l'articulació d'un seguit de xarxes territorials (Xarxa d'Arxius Municipals, Xarxa de Museus Locals) i programes sectorials (Programa d'Estudis i Projectes) que posen a l'abast dels municipis un conjunt de serveis i accions de suport a l'organització, gestió, conservació, tractament, difusió i comunicació del conjunt de béns patrimonials presents en el territori i, sobretot, als equipaments culturals especialitzats que actuen des de l'àmbit municipal.

Dins del seu programa anomenat *Estudis i projectes de Patrimoni Cultural* es dona suport a les polítiques i estratègies dels ajuntaments en relació amb la conservació, la recerca, la difusió i la dinamització dels béns patrimonials del seu territori. El programa pretén facilitar a les administracions locals la presa de decisions sobre aquest, mitjançant diferents actuacions, entre les quals es troba la promoció de la realització dels Mapes de Patrimoni Cultural Local, abans anomenats Inventaris del Patrimoni Cultural. L'objectiu d'aquests inventaris és la de dur a terme la recollida exhaustiva de dades sobre el patrimoni cultural i natural d'un municipi concret i la seva valoració.

L'ajuntament de Tavèrnoles, interessat en desenvolupar un programa d'actuació global, per tal de disposar d'una eina de coneixement dels elements patrimonials que es troben en el seu terme municipal, va signar l'any 2014 un conveni amb la Diputació de Barcelona per tal d'inventariar aquest patrimoni i facilitar la seva gestió i conservació; la difusió als ciutadans, la presa de decisions en el planejament urbanístic, l'establiment de rutes didàctiques i turístiques, la planificació de la senyalització, etc.

La redacció del projecte ha estat executada per la historiadora i arqueòloga Virgínia Cepero González, sota la supervisió tècnica de l'Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona, a través dels seus serveis tècnics.

2. AGRAÏMENTS

La realització d'aquest inventari no hauria estat possible sense la inestimable col·laboració de diverses persones que, des dels seus coneixements i experiències, han facilitat la seva documentació i redacció.

Agraeixo la col·laboració de l'Ajuntament de Tavèrnoles pel seu interès i les gestions realitzades. Però d'una manera molt específica a l'alcalde, Carles Banús, a la regidora de Cultura, Paquita Clarà, i a l'administrativa Marina Colomer, que han posat tots els recursos disponibles per tal de facilitar la feina. També al tècnic de la Diputació de Barcelona, l'arxiver Rafael Ginebra.

Una especial menció a Antoni Vilà Serrabou i a Teresa Funoll Vila, per totes les atencions rebudes, i la informació que tan amablement m'han facilitat. Han estat els millors col·laboradors que he tingut a Tavèrnoles.

També agraeixo les informacions aportades per Josep i Miquel Garriga, Maria Carme Serrabou, Antonio Banús i Mercè Puigvila.

Igualment, vull agrair a Miquel Saborit i Serrallonga, de la Unió Excursionista de Vic, a Albert Vidal Martí, geòleg del Servei d'Arqueologia i Paleontologia de la Generalitat i al Dr. Sebastián Calzada Badia, director del Museu Geològic del Seminari de Barcelona, les atencions rebudes. Tanmateix, les informacions d'Angelina Verdaguer, directora de l'Arxiu Comarcal d'Osona, d'Anna Homs del Museu Episcopal de Vic, de Dídac Teixidor, responsable Centre de Documentació de Patrimoni Etnològic de Catalunya, i d'Ester Alberch, responsable de l'Àrea de Cultura del Consell Comarcal d'Osona.

D'altra banda cal agrair als propietaris de les masies el que ens hagin obert amablement les portes de casa seva.

El treball de camp que s'ha fet per localitzar els elements patrimonials no hauria estat possible sense la memòria i el coneixement del territori de molta gent del municipi que ha estat entrevistada.

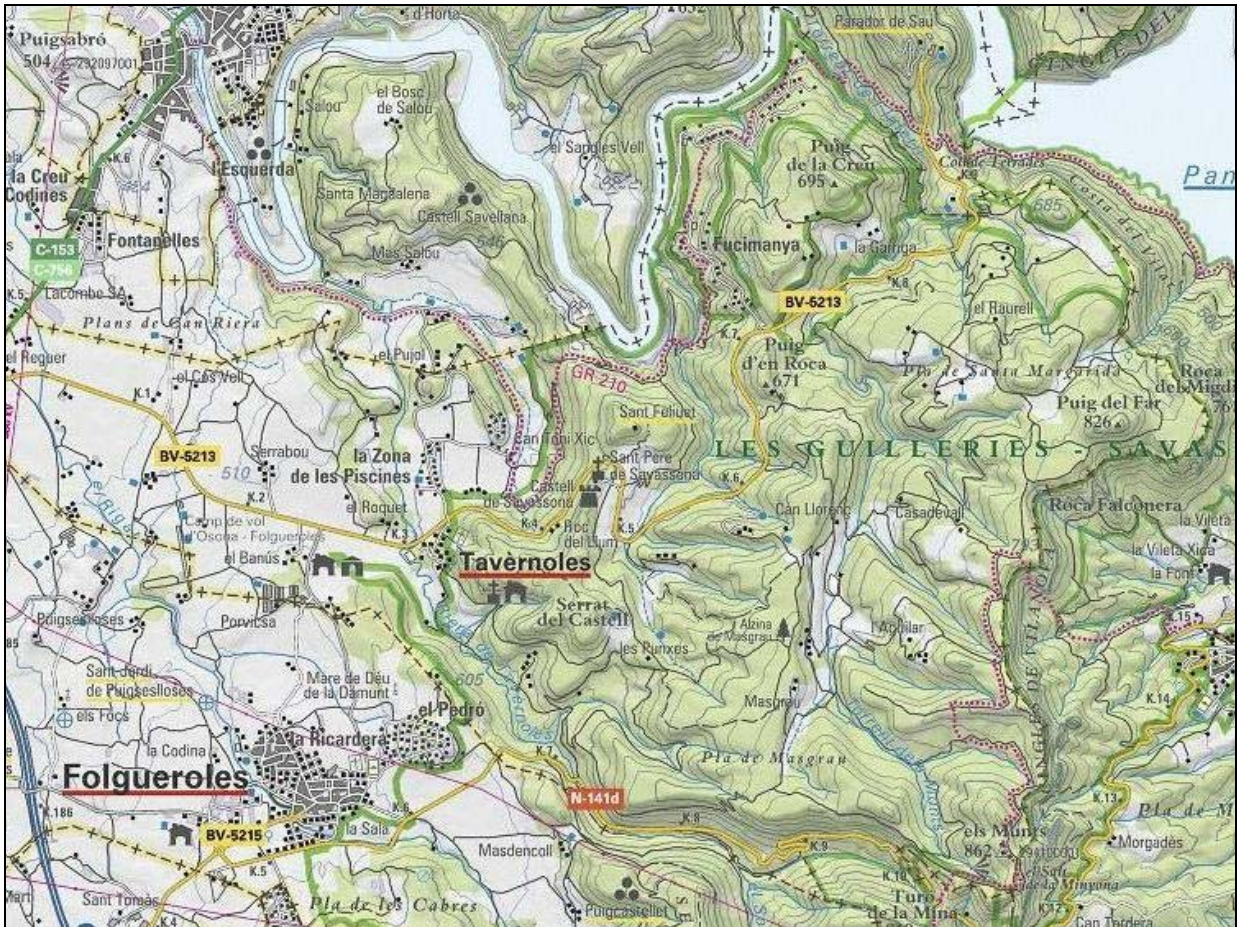
I sobretot al meu acompanyant a les visites, el Jordi Salvadores Francès.

A tots ells, el més sincer agraiement.

3. EL MARC TERRITORIAL

3.1. EL MEDI FÍSIC

Situació geogràfica:

Mapa topogràfic de Tavèrnoles, Institut Cartogràfic de Catalunya, E: 1/50000.

- Municipi: Tavèrnoles.
- Comarca: Osona.
- Coordenades UTM: 444285.0 m 4644847.0 m.
- Alçada mitja: 537 msnm.
- Extensió: 18,8 km².
- Població: 315 h (2013).

Medi físic:

Fotografia: autora

El municipi de Tavèrnoles està situat a la part oriental de la comarca d'Osona, a la separació natural entre la Plana i les Guilleries. Una bona part de les seves terres es troben dins l'espai natural de Guilleries-Savassona. El municipi ocupa una superfície de 18,8 km², i compta amb 315 habitants.

El terme comprèn el poble de Tavèrnoles, cap administratiu, el barri del Roquet, al nord, la urbanització de Fussimanya, al nord-est, i l'antiga demarcació de Savassona, situada a l'est.

Tavèrnoles limita al nord amb el municipi de les Masies de Roda, a l'oest amb el de Gurb, a l'est amb el de Vilanova de Sau, i al sud amb els de Sant Sadurní d'Osormort i Folgueroles.

La seva situació geogràfica, entre la Plana de Vic i les Guilleries, genera grans diferències entre la zona oriental i l'occidental del municipi.

Una gran part del municipi s'integra a la Plana de Vic, i una altra part, la zona de Savassona, forma part de les Guilleries. La seva divisòria física està formada per la serra que va dels Munts a Masgrau, cap al castell de Savassona i al turó de Sant Feliuet, fins a la Passarella.

La demarcació de Tavèrnoles és molt planera (oscil·la entre els 470 i els 530 m d'altitud), i forma un ample corredor, amb extensos camps de conreu. En aquesta zona destaca el serrat del Pujol.

La zona de Savassona és muntanyosa, amb un entrelligat de puigs i plans, per on s'estenen els cingles dels Munts i cingles de Vilanova, que separen l'extrem oriental del terme de la vall de Sau. En destaquen el pla de Santa Margarida, el Puigdefar, el turó de la Casa Nova, el pla de Mascomte, el puig de Casadavall o el pla de l'Au.

El clima:

El clima de Tavèrnoles és mediterrani, de muntanya mitjana, amb tendència continental.

Les temperatures són baixes a l'hivern, amb gelades intenses i freqüents, i altes a l'estiu. La temperatura mitjana anual oscil·la entre els 10°C i els 14°C. Durant el mes de gener, la mitjana mínima és d'uns 2°C, i al mes de juliol, la mitjana màxima és d'uns 24°C.

Una característica destacada és la inversió tèrmica, que produeix una important diferència de temperatura entre la zona planera, amb temperatures baixes, i la de muntanya, que assoleix temperatures més altes.

Les precipitacions mitjanes anuals oscil·len entre els 700 i els 1.000 mm. A l'hivern es produeix el mínim règim pluviomètric (100-150 mm), i a la primavera i la tardor es registra el major règim de precipitacions (200-250 mm).

La vegetació:

Des del punt de vista biogeogràfic, el municipi es subdivideix en dos sectors: vegetació euro-siberiana a la zona més planera del terme, caracteritzada pel domini del bosc de roure martinenc (*Buxo-Quercetum pubescentis fagetosum*), i vegetació mediterrània a la zona de les Guilleries, caracteritzada pel domini de l'alzinar muntanyenc (*Quercetum mediterraneo-montanum*).

La superfície més planera presenta el paisatge agrícola típic de la Plana de Vic, amb grans superfícies de camps de conreu. Als marges d'aquests camps hi creixen espècies típiques d'aquests ambients com el gram (*Cynodon dactylon*), la ravenissa blanca (*Diplotaxis erucoides*), el pixallits (*Taraxacum officinale*), el fonoll (*Foeniculum vulgare*), el fenàs de marge (*Brachypodium phoenicoides*), l'herba de Sant Joan (*Hypericum perforatum*), el galleret (*Papaver rhoeas*) i més escassament el màstec (*Chondrilla juncea*), la xicoira (*Cichorium intybus*) i el repunxó (*Campanula rapunculus*).

Al massís de les Guilleries, la massa forestal està formada principalment per l'alzinar amb marfull (*Quercetum ilicis galloprovinciale*) i, a les parts més altes, domina l'alzinar muntanyenc (*Quercetum-mediterraneo montanum*). Però al terme municipal de Tavèrnoles, degut a la influència d'humitat que rep de la Plana de Vic, domina la roureda de roure martinenc (*Buxo- Quercetum pubescentis*) i el bosc de pi roig (*Pinus sylvestris L.*) que en resulta de degradar la roureda.

Es forma una ampla franja que separa les diverses comunitats vegetals, amb les característiques de les comunitats enllaçades.

A l'alzinar amb marfull (*Quercetum ilicis galloprovinciale*) hi domina l'alzina (*Quercus ilex*) amb un sotabosc atapeït, on hi creixen espècies termòfiles mediterrànies com l'arboç (*Arbutus unedo*), les estepes (*Cistus sp.*), els brucs (*Erica sp.*) i el boix (*Buxus sempervirens*).

A l'alzinar muntanyenc (*Quercetum mediterraneomontanum*), hi domina l'alzina (*Quercus ilex*), però hi creixen també espècies de tendència més continental, com el

roure martinenc (*Quercus humilis*), la moixera (*Sorbus aria*) o la blada (*Acer opalus*). Al sotabosc hi dominen espècies típiques de les rouredes submediterrànies i presenta menys espècies termòfiles mediterrànies.

A les rouredes de roure martinenc *Quercus pubescens* (*Quercus humilis*), hi creixen també la balda (*Acer opalus*), l'auró blanc (*Acer campestre*), l'auró negre (*Acer monspessulanus*), la moixera de pastor (*Sorbus torminalis*), el roure cerrioides (*Q. cerrioides*), i el roure de fulla gran (*Q. petraea*).

Al bosc de pi roig (*Pinus silvestris*) l'estrat arbori és poc espès amb un sotabosc generalment pobre.

A tocar de torrents i rieres, la vegetació de ribera està formada, majoritàriament, per vernedes, freixenedes i gatelledes, tot i que hi creixen també algunes plantacions de pollancre i plàtans, amb sotabosc molt pobres.

En destaquen els boscos de galeria situats a alguns fondals de rierols i torrents de les Guilleries, en indrets que no han estat explotats silvícolament fa temps.

D'altra banda, és destacable la flora rupícola present a les cingleres, com la *Saxifraga vayredana*, *Saxifraga granulata*, *Sempervivum tectorum*, *Sedum telephyium*, *Ramonda myconi*, *Juniperus phoenicea*, etc.

Les aigües:

El municipi de Tavèrnoles forma part de la regió hidrològica de la conca del riu Ter. Solquen pel terme diverses rieres i torrents que desguassen al Ter. Aquest forma el límit natural amb el municipi de les Masies de Roda.

A la zona més planera del terme hi discorren la riera de Tavèrnoles i el torrent de Folgueroles.

La riera de Tavèrnoles, que neix al turó de la Mina i desemboca al pantà de Sau, forma el límit natural amb Folgueroles. Hi van a parar les aigües del torrent de les Punxes, que neix al pla de Masgrau.

El Torrent de Folgueroles neix a Folgueroles i creua el municipi de Tavèrnoles per l'oest fins a Gurb, on desemboca al riu Gurri.

A les Guilleries hi solquen el torrent de Roca Foradada, el torrent del castell i el torrent de l'Infern.

Al torrent de Roca Foradada en desguassa el torrent del Castell; aquest neix al pla de les Punxes.

El torrent de l'Infern neix sota del Puig d'en Roca i desemboca a la cua del Pantà de Sau. En desguassen el torrent de Casadavall, el de les Roviretes, el de l'Aguilar i el dels Munts

En quant a les aigües subterrànies, es troben en bona part contaminades pels nitrats procedents dels purins de les explotacions ramaderes i l'adob dels camps de conreu, presents al municipi o a les seves proximitats.

Litologia:

Litològicament parlant, el terme municipal de Tavèrnoles es divideix en dues zones diferenciades: Savassona i la zona de la Plana de Vic.

La zona de llevant del terme municipal s'emmarca a la unitat geològica Collsacabra-Savassona, que correspon a l'eocè inferior i mitjà. L'eocè inferior està format per conglomerats, gresos i argiles fines de color rogenc. L'eocè mitjà està format per conglomerats calcaris i gresos i calcàries compactes amb *Nummulites atacius* i *N. Perforatus*.

La zona de ponent s'emmarca a la unitat geològica de la Plana de Vic, conca d'erosió fluvial de formacions quaternàries. Està formada per materials al·luvials i col·luvials, corresponents a dipòsits mixtes de l'acció conjunta dels cursos d'aigua amb aportacions laterals de les vessants. Es tracta d'arenes i argiles resultat de processos edàfics, per l'erosió dels materials eocens del substrat.

Vies de comunicació:

La xarxa viària que creua el municipi de Tavèrnoles permet tant el pas dels vehicles cap al poble de Tavèrnoles com el pas cap al Parador de Sau, i entre Folgueroles i Vilanova de Sau. Es tracta de la carretera C-153, de Vic a Roda de Ter, la carretera BV-5213, de Vic a Sau, i la carretera N-141d, de Folgueroles a Vilanova de Sau.

La carretera BV-5213, de Vic a Sau, separa els dos àmbits del sòl urbà de Tavèrnoles. Aquesta via permet l'accés cap al sud, al nucli antic del poble, i cap al nord, a l'antic camí a Roda de Ter, al sector del Roquet.

La carretera N-141d permet l'accés al sector dels Munts per una pista que surt des del Pont del Vent.

D'altra banda, la xarxa urbana permet l'accés a totes les zones urbanes garantint la connexió i mobilitat de vehicles i vianants.

També destaquen els diversos senders que recorren el municipi, com el Sender de Gran Recorregut GR2, i la seva variant GR2-2, la Ruta del Meridià Verd i el Sender de Petit Recorregut PRC40.

3.2. SÍNTESI HISTÒRICA

La presència humana al municipi de Tavèrnoles es documenta des d'**època prehistòrica**.

Les primeres evidències d'ocupació del territori cal cercar-les al complex arqueològic de Savassona (fitxa núm. 72), on es van recollir restes de ceràmica cardial, característica d'un dels primers estadis del Neolític. Aquest complex arqueològic està format per diversos jaciments: el Rec de la Fíbula (fitxa núm. 61), la Balma 81 (fitxa núm. 59), la Tomba 1958 (fitxa núm. 75), les Pedres Gravades (fitxa núm. 69), la

Pedra del Sacrifici (fitxa núm. 68), la Pedra del Dau (fitxa núm. 67) i la Pedra 81 (fitxa núm. 65). Els jaciments de Savassona ofereixen un ventall de restes arqueològiques relacionables amb diferents horitzons culturals, que permeten constatar la continuïtat d'hàbitat d'aquesta zona des del Neolític Antic i Mig, el Calcolític, passant per diverses etapes del Bronze, l'Edat del Ferro i l'Ibèric.

D'altra banda, els materials arqueològics del jaciment del Puig del Far (fitxa núm. 70), datats entre el Bronze Mig i el Bronze Final, indiquen també la presència humana en aquest període.

L'ocupació **romana** del municipi es troba únicament representada pel jaciment de can Roquet (fitxa núm. 61), centre d'explotació ceramista. Malauradament, aquest indret no ha estat objecte de cap tipus d'intervenció arqueològica, que permetria l'obtenció de més dades sobre aquesta època.

Tot i l'existència d'aquests testimonis de poblament en època antiga, Osona no esdevé una demarcació amb prou significació política fins a finals del **segle VIII** i principis dels **segle IX**. En aquests moments era un territori pràcticament despoblat, amb inexistència d'organitzacions territorials, circumstància motivada per la descomposició de la societat hispanogoda i les constants irrupcions sarraïnes al territori.

La monarquia carolíngia es va organitzar per tal de defensar-se de les ràtzies, recuperar el territori perdut i establir una frontera amb els sarraïns. La repoblació i defensa del territori es va afermar durant el regnat de Guifré el Pilós, quan es va produir un transvasament de la població des de les zones muntanyoses cap a les planes fèrtils. El comtat d'Osona fou repoblat per habitants procedents de la Cerdanya.

Aquesta reorganització territorial, que es va iniciar entre els **segles X i XI**, es vincula a l'aparició del feudalisme, un nou ordre social i econòmic que va substituir definitivament les estructures de la tardoantiguitat. La nova reorganització territorial es troba definida per l'encastellament i la parroquialització dels nous termes.

L'encastellament, l'aparició d'un conjunt de fortificacions termenades, va respondre tant a la voluntat defensiva contra l'enemic exterior, els musulmans, com al poder i control sobre la població del territori que dominaven. El castell de Savassona (fitxa núm. 40) va exercir el control sobre l'actual terme de Tavèrnoles.

Tanmateix, l'organització i defensa estratègica del territori es va dur a terme a través de les torres, guàrdies i domus que articulaven la xarxa defensiva i ajudaven a consolidar el domini territorial. En són exemples el casal de Vilamuntà (fitxa núm. 62) i el castell de la Roca Purpirol (fitxa núm. 63).

En quant a la parroquialització del terme, es van bastir un conjunt de noves esglésies parroquials, que seguien els cànons d'un nou ordre arquitectònic comú a l'Europa occidental, el romànic, amb un territori (parròquia) adscrit, sobre el que tenien el dret de cobrar impostos, el delme, una desena part de la collita.

Un dels testimonis d'aquesta primera organització de la terra la constitueixen les consagracions o d'altres documents que acrediten l'inici de l'activitat de les parròquies de Sant Esteve de Tavèrnoles (fitxa núm. 44), Sant Pere de Savassona (fitxa núm. 46), i de les capelles de Sant Feliu de Savassona (fitxa núm. 45), Santa Margarida d'Ardola (fitxa núm. 47) i la desapareguda de Sant Jaume del Cós, construïda al segle XI, i destruïda durant la Guerra Civil.

La història medieval pròpiament dita de Tavèrnoles és la del castell de Savassona (fitxa núm. 40), la de les dues parròquies que corresponen al terme, Sant Esteve de Tavèrnoles (fitxa núm. 44) i Sant Pere de Savassona (fitxa núm. 46), i la de la capella de Sant Feliuet de Savassona (fitxa núm. 45).

CASTELL DE SAVASSONA:

Fotografia: autora

La primera referència del terme de Savassona és de l'any 889, quan Arnabert i la seva muller Quinta vengueren a Gotmar i a la seva muller Ermegoda una vinya situada al territori d'Osona, al terme de Savassona, que els havia pervingut per aprisio (AA.DD. 1986.: 612).

L'antic castell de Savassona comprenia un terme jurisdiccional que es correspon gairebé en la seva totalitat amb l'actual terme municipal de Tavèrnoles.

Les primeres referències documentals del castell són de l'any 921.

El domini eminent del castell devia correspondre als comtes de Barcelona, no obstant això, no es té constància que fessin cap acte de domini sobre el castell ni que rebessin cap vassallatge per part dels vescomtes d'Osona, anomenats posteriorment de Cardona, que n'eren els feudataris comtals.

L'any 1082, els comtes de Barcelona vincularen aquest castell com a dotació vescomtal. L'any 1086, el vescomte d'Osona-Cardona Ramon Folc I, en el seu testament, deixà a la seva muller Ermessenda el territori de Savassona. Tot i que els vescomtes d'Osona mantingueren la possessió del castell de Savassona, no incidiren gaire en les vicissituds del mateix. L'any 1314, el vescomte Ramon Folc VI establí que l'hereu del vescomtat de Cardona tingués vinculats diversos castells, entre els que hi figurava el de Savassona. L'any

1375, el rei Pere el Cerimoniós creà el comtat de Cardona per als vescomtes, però el castell de Savassona ja no figurava entre els vinculats al nou comtat. És probable que el castell hagués passat a mans de Bernat Amat de Cardona, germà de Ramon Folc VI. Anys més tard, passà a Ramon Roger II, comte de Pallars, casat amb una filla de Bernat Amat de Cardona. L'any 1358, Bernat III de Cabrera, comte d'Osona, declarà que el castell de Savassona era de Marc de Savassona, senyor de Rupit, comte de Pallars.

La poca vinculació al castell de Savassona per part dels seus feudataris, els vescomtes de Cardona, i posteriorment, dels comtes de Pallars, féu que els seus castllans fossin els protagonistes de la història del castell.

Les primeres referències escrites que, hipotèticament, podrien vincular-se al castell, corresponen a un document de l'any 990 on Isarn, un vicari comtal, juntament amb la seva muller Alba, vengueren a Lodegard dues peces de terra situades al comtat d'Osona, a l'apèndix de Savassona.

Posteriorment, a un manuscrit de l'any 1064 són citats Manfred de Savassona, la seva muller Ermengarda i la seva filla Quíxol. És aquest personatge, Manfred de Savassona, el primer castlà conegut del castell de Savassona.

L'any 1129, s'inicià amb Pere Berenguer de Savassona el govern del castell de Savassona per part de la família Savassona, de manera ininterrompuda, fins l'any 1280, en morir Pere II de Savassona sense descendència. L'herència passà al seu germà Galceran, canonge de Vic, que vengué el castell de Savassona amb tots els seus drets i pertinences a Ramon de Vilanova, castlà del castell del Brull. Els Vilanova prengueren el nom dels Savassona, els quals no tenien cap vincle familiar amb els anteriors.

Pels volts de l'any 1409, la família Vilanova-Savassona tingué greus enfrontaments amb els Malla, que causaren un gran nombre de víctimes mortals. Aquest fet motivà que Vicenç Ferrer acudís a Vic per aconseguir la pau entre ambdós famílies.

L'any 1514 morí Joana, filla de Lluís de Savassona, sense descendència directa, i fou succeïda per Rafael de Prat, hereu d'Isabel de Vilanova, que cedí aquell mateix any el domini del castell a Antoni Vila. Els nous barons de Savassona, els Vila, que eren una rica família de Vic que havien ascendit a cavallers tres anys abans, pledejaren amb diverses famílies nobles que es disputaven la senyoria de Savassona. Els Vila es succeïren en la baronia de Savassona fins l'any 1632. L'any 1632, l'últim membre d'aquesta família, Antoni Vila, que es trobava en un delicat estat de salut, feu donació *inter vivos* al seu cosí Galceran de Llupià, però aquest últim morí abans que l'anterior. L'herència passà a Maria de Llupià, germana de Galceran, casada amb Jeroni Ferrer, i l'any 1650 fou anomenat Jeroni Ferrer de Llupià, fill de Maria de Llupià i Jeroni Ferrer, nou baró de Savassona.

L'any 1654 el rei Felip IV atorgà el privilegi de noblesa a un membre dels Ferrer de Llupià. L'any 1784 el rei Carles III, confirmà la baronia del castell i la reconegué com a títol del regne, que fou posseïda pels Ferrer de Llupià fins a l'abolició dels senyorijs jurisdiccionals, al segle XIX.

Durant la Guerra del Francès, a principis del segle XIX, el baró de Savassona, Josep Francesc Ferrer de Llupià, va tenir un paper notable en la lluita antifrancesa, i va ser vocal representant de la Junta Corregimental de Vic a la Junta Suprema del Principat de Catalunya.

Amb la mort sense descendència de Josep Francesc Ferrer de Llupià, va finalitzar el llinatge dels Ferrer, i els béns i possessions dels barons es va anar dispersant i perdent.

El títol dels barons de Savassona va passar a Maria dels Dolors Lluïsa Desprat, i al morir soltera, a María Cayetana Díaz de Mayorga, que el va transmetre al seu fill José Jesús de Urbina. Al morir aquest, el títol va passar al seu cosí, Cayetano de Urbina i Daoíz, i les terres de la baronia es van dividir entre aquest i cinc cosins més, a parts iguals.

El castell i algunes de les seves terres van ser venuts l'any 1900 a Vicenç Cuyàs i Piera, que posteriorment les va vendre a Lluís Soldevila. Va ser heretat pel seu fill, Enric Soldevila, i posteriorment van passar a mans del senyor Portell i la seva esposa.

SANT ESTEVE DE TAVÈRNOLES:

Fotografia: autora

L'església de Sant Esteve de Tavèrnoles, considerada com a parròquia des dels seus inicis, dins del terme del castell de Savassona, es documenta des de l'any 981. L'acta de consagració que es conserva, de l'any 1083, és un document apòcrif, i l'edifici actual fou construït vers l'any 1070. L'any 1078 el bisbe de Vic, Berenguer Sunifred de Lluçà, la infeudà a Ramon Folc, vescomte de Cardona. L'any 1086 el bisbe Berenguer la infeudà novament al vescomte Folc i a la seva vídua, la vescomtessa Ermesenda (AA.DD. 1986.: 619). Va tenir com a sufragània l'església del monestir de Sant Pere de Casserres. L'edifici va ser àmpliament reformat durant els segles XVII i XVIII.

SANT PERE DE SAVASSONA:

Fotografia: autora.

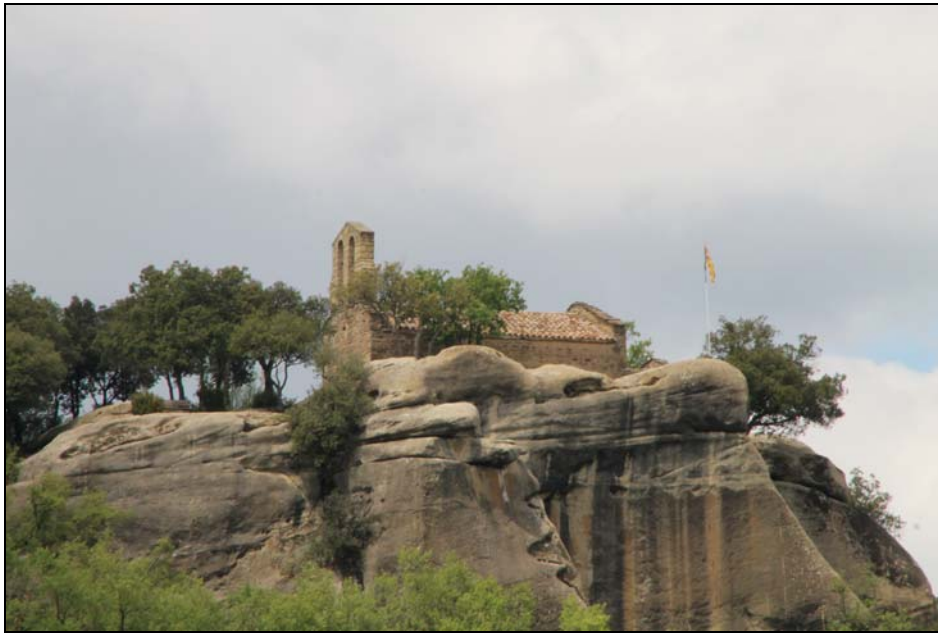
L'església de Sant Pere de Savassona es troba situada dins l'antic terme del castell de Savassona. Fou considerada com a parròquia als seus inicis, però posteriorment passà a ser sufragània de Sant Esteve de Tavèrnoles.

La primera referència de l'església de Sant Pere és de l'any 1035, quan Ramon, fill de Guillem, donà a Ramon, sacerdot, fill de Laudegaril, l'alou que tenia a la roca anomenada Savassona juntament amb la basílica de Sant Feliu, que es troba a la parròquia de Sant Pere de Savassona (AA.DD. 1986.: 615). L'any 1060, es feu una deixa per a la seva obra i la dedicació. És possible que aquest mateix any finalitzessin les obres de construcció del temple.

L'any 1078 el bisbe de Vic, Berenguer Sunifred de Lluçà, la infeudà a Ramon Folc, vescomte de Cardona. L'any 1086 el bisbe Berenguer la infeudà novament al vescomte Folc i a la seva vídua, la vescomtessa Ermesenda. Al segle XVI, perdé les funcions parroquials i passà a ser sufragània de Sant Esteve de Tavèrnoles fins a l'actualitat, a excepció d'uns anys al segle XIX en que recuperà la seva independència.

Al segle XVII, l'església fou objecte d'obres de reforma i ampliació, amb el sobreaixecament de la teulada i la construcció d'un portal nou a la façana de ponent, tancant el de migdia. Durant la guerra civil (1936-1939), es perderen alguns retaules de l'interior de l'església.

SANT FELIU DE SAVASSONA:

Fotografia: autora

La capella de Sant Feliu o Sant Feliuet de Savassona es troba situada dins l'antic terme del castell de Savassona. El temple es va erigir amb motiu de la repoblació, en un indret on hi ha vestigis d'un poblament molt antic.

Es desconeix si tingué funcions parroquials al seus inicis, però a partir de l'aparició de Sant Pere de Savassona, quedà com a simple capella dependent d'aquesta parròquia i, posteriorment, de Sant Esteve de Tavèrnoles.

La primera referència de l'església de Sant Feliu és de l'any 1035, quan Ramon, fill de Guillem, donà a Ramon, sacerdot, fill de Laudegaril, l'alou que tenia a la roca anomenada Savassona, juntament amb la basílica de Sant Feliu. Segons el document, l'alou tenia com a afrontació de migdia el "sepulcre antic" i, a ponent, "l'escala que puja per les clivelles" (AA.DD. 1986.: 616). Aquest sepulcre antic podria correspondre a la Pedra dels Sacrificis (fitxa núm.68).

A inicis del segle XIII, la capella fou objecte d'obres de reforma, entre les que destaca la construcció del campanar d'espadanya. Al segle XVI fou novament reformada, amb la construcció del portal de ponent i l'anul·lació del portal de migdia.

El castell de Savassona i les diverses parròquies i capelles, distribuïdes al llarg de tot el terme de l'actual Tavèrnoles, responen a la voluntat per part dels senyors feudals, de controlar i organitzar el territori i la seva població.

La principal font generadora de riquesa a les societats de l'Edat Mitjana era la terra, i la disputa pel poder es centrava en el control de la propietat i dels drets que se'n derivaven.

A la segona meitat del segle XIV, el creixement demogràfic es va aturar a causa de la Pesta Negra, que va afectar a tota Europa. A Osona, un terç de la població va morir i una part dels masos van quedar rònecs. A la parròquia de Tavèrnoles només van

sobreviure unes poques famílies. Un cop superades les seqüeles de la Pesta Negra i dels terratrèmols del segle XV (1428 i 1448), es va iniciar un creixement lent però progressiu de la població i de l'economia, durant els segles XVI i XVII. A partir del segle XVI, Tavèrnoles va superar el nombre d'habitants de Savassona, situació que havia estat a la inversa durant l'edat mitjana.

Un aspecte rellevant d'aquest període històric, que afectà profundament la zona de les Guilleries, Savassona i el Collsacabra, fou el fenomen del bandolerisme, que va representar una contestació popular a les crisis econòmiques dels segles XVI i XVII. El sorgiment d'aquest fenomen popular substituïa un bandolerisme anterior, encapçalat per l'aristocràcia empobrida, que feia ús de les armes per solucionar les seves rivalitats. El bandolerisme també tenia connotacions polítiques entre dues faccions dels nobles catalans: els nyerros i els cadells. Els primers representaven el món feudalitzat de la muntanya, i els segons, les ciutats i viles, més ben disposades a l'autoritarisme monàrquic.

Al segle XVII es reprengueren les disputes dels nyerros i cadells d'una manera continuada. El baró de Savassona, que es trobava al grup dels nyerros, mogut pels seus interessos polítics, va protegir, dins dels seus dominis, alguns bandolers com Perot Rocaguinarda o Joan Sala, àlies en Serrallonga, de la mateixa facció dels nyerros. Altres bandolers de la comarca van ser el Fadrí de Sau, l'Escrivanet, el Tocasons, en Ramon Felip i en Becaina.

Un cop superada la greu crisi econòmica i social del segle anterior, i coincidint amb la represa del progressiu augment de la població al segle XVIII, una bona part de les cases i masies del terme van ser reformades o ampliades. Els grans propietaris cedien petites parcel·les de terra a treballadors i menestrals, a canvi d'una part de fruits o censos en diner o espècies. Els grans masos del terme municipal de Tavèrnoles, que concentraven la major part de la terra i alhora tenien la major part de bestiar, eren Serrabou (fitxa núm. 43) i el Banús (fitxa núm. 41).

Fins a mitjans del segle XIX es va veure reforçat aquest augment de població. Però a partir d'aquest moment, es va produir un important descens, per les constants migracions del camp a la ciutat o a les zones industrialitzades. Tanmateix, aquesta disminució de la població es va veure afavorida per les conseqüències dels diversos conflictes bèl·lics, com la Guerra del Francès, a principis de segle, i les tres guerres carlines, a les dècades dels anys 30, 40 i 70.

A principis del segle XX, la població del municipi es va mantenir estable. El nom de Tavèrnoles va aconseguir imposar-se en detriment del nom de baronia de Savassona, que era com havia estat conegut el terme durant molts segles.

L'any 1936, després del cop d'Estat del 18 de juliol, amb l'Alzamiento Nacional, els partits fidels a la República varen formar les Milícies Antifeixistes, encarregades de controlar i neutralitzar elements reaccionaris i feixistes. A Osona, aquestes milícies, que eren formades normalment per forasters, perseguïen persones de dretes, de moviments catòlics i missaires, gent d'ordre, tant rics com pobres i, en alguns casos, també catalanistes, votants de Unió Democràtica. En són exemple els successos ocorreguts al Pont del Vent (fitxa núm. 168).

En temps de guerra, els habitants de Tavèrnoles es van unir per ajudar-se els uns als altres i es va poder viure de forma "relativament" tranquil·la, en relació a d'altres pobles de la Plana. El Comitè Antifeixista va arribar a un acord amb els veïns per a organitzar,

els divendres, un mercat a la lliça de Serrabou, on repartien uns vals per a canviar i obtenir els productes que més escassejaven. A Tavèrnoles, com a la resta de la comarca, van arribar refugiats de diferents llocs de l'estat espanyol, sobretot nens i gent gran. L'Ajuntament els va habilitar a l'església de Sant Esteve per a acollir-los.

El període de la postguerra, caracteritzat pels problemes vinculats a la manca de recursos econòmics, no va suposar una gran dificultat a una població dedicada a les activitats agrícola-ramaderes.

Un dels episodis populars del període de postguerra va ser la passejada per Osona de la Maredeú de Fàtima, pels volts de l'any 1950. A Tavèrnoles, la figura de la verge va ser conduïda pels carrers, acompanyada pels seus habitants, que duïen fanalets encesos a les mans.

Fotografia de la passejada per Osona de la Maredeú de Fàtima, any 1950
(facilitada per Teresa Funoll).

Un altre dels esdeveniments més recordats és el dia 24 de novembre de l'any 1957, quan es van estrenar dues campanes de l'església de Sant Esteve de Tavèrnoles, la Maria Isabel i la Maria Carme Lluïsa. Les va beneir i batejar el bisbe de Vic, Ramon Masnou.

Fotografia de la benedicció de les campanes de Sant Esteve, any 1957
(facilitada per Teresa Funoll).

A principis de la dècada dels anys 70, es va construir la carretera BV-5213 per a poder arribar al Parador de Turisme de Sau, inaugurat l'any 1972. Aquesta carretera, que travessa tot el municipi, va obrir noves oportunitats d'ocupació als habitants de Tavèrnoles, que fins aquell moment havia estat un poble eminentment agrícola i ramader. L'any 1972, van entrar en funcionament el restaurant de Fussimanya i les piscines del Roquet, que van obrir un restaurant uns anys després; l'any 1991, es va inaugurar can Colomer, regentat per la família que durant dècades havia portat can Janot, l'únic restaurant que llavors hi havia al poble. L'any 1987, el Banús va ser habilitat com a equipament de turisme rural, convertint-se en pioners a Osona i, anys després, el mas Sabaters i can Janot.

Va ser també durant la dècada dels anys 70 del segle passat, quan el nucli de Tavèrnoles va créixer en direcció nord respecte al casc antic, fins a arribar a la carretera BV-5213, i es va desenvolupar el barri residencial del Roquet, a poca distància del poble. També va ser en aquesta època quan es van construir les diverses cases a Fussimanya.

3.3. INTRODUCCIÓ TOPONÍMICA, L'ESCUT MUNICIPAL I LA BANDERA

Toponímia:

El topònim de Tavèrnoles es troba documentat al segle X com *Tavernulas*. Es tracta d'un mot que prové del llatí *tabernulas*, "petites tendes" o "tavernes", en referència a les parades en la via romana d'Ausa a *Barcino*, coneguda com *Strata Francisca* (BOFARULL i TERRASES, M. 1991: 24).

Durant els segles XV i XVI, en els fogatges es documenta Tavèrnoles en la vegueria de Vic. En els censos de principi del segle XIX es va registrar com *Tabèrnolas*.

L'any 1933 es va recuperar el nom de *Tavèrnoles*, i l'any 1939 fou novament canviat pel de *Tabèrnolas*, fins a l'any 1983, que s'establí definitivament el nom tradicional de *Tavèrnoles*.

El gentilici per a anomenar els habitants del municipi de Tavèrnoles és *tavernolencs* o *tavernolenques*.

En quant al topònim de Savassona, o *Sabassona*, segons mossèn Antoni Grieria (GRIERA, A. 1960: 29), l'arrel *bas* significa "font" precedit del *sa* derivat de *ipsa* i el sufix *-one*.

Escut i bandera:

L'escut i la bandera de Tavèrnoles són símbols oficials reconeguts per la Generalitat¹.

Escut:

L'escut és caironat, de sable, i dos faixes d'argent; per sobre en ressalta una rella d'or. Per timbre duu una corona mural de poble. La rella és l'atribut de sant Isidre, patró de la pagesia; el dia 15 de maig, Sant Isidre, la localitat celebra la segona festa major (la primera és el 3 d'agost, per Sant Esteve, patró del poble). Aquest emblema tradicional també al·ludeix a l'agricultura com a principal font de l'economia del poble. Les faixes d'argent sobre camper de sable són les armes dels barons de Savassona, senyors de Tavèrnoles. Fou aprovat oficialment el 5 de juliol de l'any 1994 (DOGC: 20-JUL-9. Número DOGC: 1923).

Bandera:

¹ Pot consultar-se a la pàgina web de la Generalitat on es relacionen els escuts i banderes oficials i la legislació vigent per a dur a terme les sol·licituds corresponents: www.municat.gencat.cat/municat

La bandera és apaïxada, de proporcions dos d'alt per tres de llarg, bicolor horitzontal, groc i blanc, amb un pal negre a l'asta de gruix 7/27 de la llargària del drap carregat, al centre, amb la rella groga de l'escut d'alçària 11/18 de la del drap i amplària 6/27 de la llargària del mateix drap. Fou aprovada oficialment el 28 de desembre de l'any 2012 (DOGC: 17-GEN-13. Número DOGC: 6295).

3.4. LA POBLACIÓ I LA SEVA ACTIVITAT

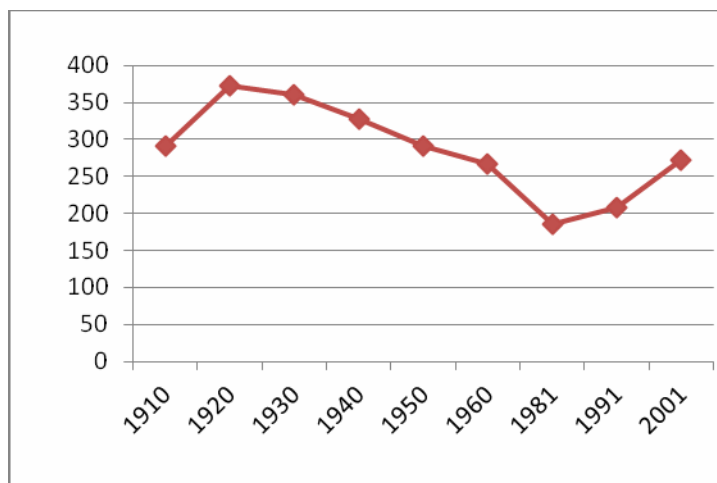
Població:

La superfície del terme municipal de Tavèrnoles és de 18,8 Km², amb una població, segons el cens de l'any 2013, de 315 habitants. Per tant, la seva densitat demogràfica és de 16,8 habitants per Km². Aquesta baixa densitat de població és indicativa del caràcter rural del municipi.

Segons el cens parroquial de Tavèrnoles, el municipi ha registrat sempre un nombre molt reduït d'habitants: 7 famílies l'any 1553, 13 famílies l'any 1687 i 18 famílies l'any 1820. A partir del segle XVII Tavèrnoles ha superat sempre Savassona en nombre d'habitants.

L'any 1717 la població del terme ja era de 125 habitants i va anar creixent fins l'any 1857, quan va registrar el màxim històric amb 402 habitants. Però l'evolució demogràfica entrà en declivi a causa de la conflictivitat de les Guerres Carlines i a les constants migracions del camp a la ciutat, i es van perdre més d'un centenar d'habitants, amb 305 l'any 1877.

Evolució demogràfica (segle XX):

Font: Idescat. Estadística de població

A partir de l'any 1936, degut als efectes de la Guerra Civil i a la posterior postguerra, la població de Tavèrnoles disminuï progressivament, passant de 380 habitants l'any 1936 a 162 habitants l'any 1975. Després de la crisi de la dècada dels anys 70 del

segle passat, tornà a recuperar-se, amb 211 habitants l'any 1986. Des d'aleshores la població ha continuat creixent fins als 315 habitants l'any 2013.

Activitat econòmica:

La indústria és un sector que gairebé no està present al municipi de Tavèrnoles. Existeixen, tan sols, tres indústries:

- Can Massans, dedicada al compostatge.
- La Baga, fàbrica de pinsos.
- Sala de desfer de Fussimanya.

L'atractiu natural i monumental del municipi ha permès impulsar activitats econòmiques encarades a l'agroturisme, com les residències o casa de pagès.

En quant al sector primari, és força important, tot i que va perdent pes amb el pas dels anys. Predomina l'activitat ramadera per sobre de l'activitat agrícola. Pel que fa a la ramaderia, en destaca la cria de bestiar porcí i boví; la cunicultura va destacar especialment al voltant de l'any 1990. En quant a l'agricultura, a causa dels factors orogràfics, només es conrea aproximadament un quart de les terres municipals. Els principals conreus són els cereals (ordi) i els farratges.

3.5. EQUIPAMENTS I ACTIVITATS SOBRE EL PATRIMONI

Tavèrnoles compta amb una sèrie d'equipaments socials i culturals de caràcter públic:

- **Arxiu Municipal** (fitxa núm. 51). Des de l'any 1992 l'Oficina del Patrimoni Cultural (OPC) de la Diputació de Barcelona desenvolupa un programa de suport als arxius municipals de la província de Barcelona. L'arxiu de Tavèrnoles forma part del programa de manteniment de la Xarxa d'Arxius de la Diputació de Barcelona. S'hi conserva la documentació generada per la pròpia administració local. L'arxiu és obert a les aportacions de particulars, els quals poden dipositar o cedir la seva documentació al fons municipal.
- **Sala Municipal**. Es tracta de la Sala de Plens de l'ajuntament. Està habilitada per realitzar-hi exposicions i conferències.
- **Centre Cívic**. Disposa d'una sala polivalent amb capacitat fins a 100 persones assegudes. Està equipada amb un projector i pot connectar-se un equip de so. S'hi realitzen activitats diverses: xerrades, presentacions, projeccions de pel·lícules, concerts, teatre i classes de gimnàs.
- **Telecentre – Biblioteca**. Es troba al Centre Cívic. És una sala equipada amb 5 ordinadors amb connexió a Internet. S'hi realitzen cursos d'informàtica i pot utilitzar-se com a aula d'estudi.
- **Centre d'Informació de l'Espai Natural de les Guillerries-Savassona**. Aquest espai està gestionat per la Xarxa de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona. A més d'obtenir informació de l'espai natural i del municipi, es pot visitar l'exposició permanent de maquetes "Guillerries-Savassona, a gran escala" (fitxa núm. 198).
- **Camp de Futbol**.

El municipi compta també amb algunes associacions i entitats:

- **Grup de Recuperació del Patrimoni de Tavèrnoles**, que té l'objectiu d'identificar i recuperar el patrimoni rural del municipi
- ADF – Tavèrnoles
- Associació de Veïns de Fussimanya
- Comissió de Festes de Tavèrnoles
- Insolàfrica
- Parròquia de Sant Esteve de Tavèrnoles
- Societat de Caçadors

Cal fer esment del paper difusor que fa la revista **“La Rella”** butlletí municipal informatiu que es publica des de l'any 2004, i del butlletí digital. Tanmateix, el municipi de Tavèrnoles compta amb una xarxa de banda ampla adherida a la xarxa de guifi.net.

Tanmateix, Tavèrnoles forma part, juntament amb Folgueroles i Sant Julià de Vilatorrada, de l'**itinerari de llocs verdaguerians** de l'Espai Natural de les Guilleries-Savassona.

D'altra banda, el municipi compta amb **3 itineraris** per a fer-hi senderisme:

- Ruta Sant Jordi.
- Ruta Casserres (Munts).
- Ruta Casserres (Savassona).

4. METODOLOGIA

4.1. MARC TEÒRIC

Aquest inventari ha estat realitzat per encàrrec de l'Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona, a petició i en col·laboració amb l'Ajuntament de Tavèrnoles per a realitzar un recull del patrimoni local d'aquest municipi.

L'objectiu d'aquest treball és la recopilació exhaustiva de tots els elements susceptibles d'ésser reconeguts com a rellevants o singulars pels seus valors històrics, artístics, simbòlics o identitaris, seguint els criteris establerts per la citada Oficina.

De cada bé cultural s'ha redactat una fitxa amb totes les dades que s'han pogut recopilar. Els elements han estat agrupats per ens patrimonials i, dins dels mateixos, ordenats en grups tipològics, en base a un treball previ de documentació bibliogràfica, d'arxius o d'informació oral, un treball exhaustiu sobre el terreny i un posterior treball de gabinet.

Cal considerar el Mapa de Patrimoni Local com una **eina dinàmica i activa**, un element viu on s'hi poden modificar continguts i afegir nous béns, bé perquè es consideri oportú, bé perquè apareguin elements desconeguts en el moment de la realització del treball. També se'n poden haver de treure per motius diversos, com la seva desaparició o per canvis de criteris. S'ha d'entendre com una font d'informació bàsica que permet la recollida sistemàtica d'aquells elements que s'han preservat del passat o s'han incorporat recentment, i que han esdevingut un referent per ajudar a definir el tarannà i el territori d'una comunitat. Així, no tan sols es recullen aquells béns patrimonials immobles (edificis, conjunts arquitectònics, elements arquitectònics o jaciments arqueològics), mobles (elements urbans, objectes, col·leccions), del patrimoni documental (fons d'imatges, fons documentals i fons bibliogràfics) o del natural (zones d'interès natural i espècimens botànics singulars), sinó que també s'han inclòs els elements del patrimoni immaterial (manifestacions festives, tècniques artesanals, tradició oral i música i dansa), més subjectes a les variacions culturals.

Es tracta d'un **instrument de coneixement de la globalitat del patrimoni local** que ha de permetre tant la realització de tasques d'investigació com l'establiment de mesures per a la seva protecció i conservació i el seu accés públic, així com la planificació de la seva rendibilització social; l'elaboració de programes de difusió (rutes didàctiques i/o turístiques, publicacions, jornades de debat, conferències,...); la presa de decisions en el planejament urbanístic; la planificació de la senyalització, etc.

La redacció de les fitxes de l'inventari es fa d'acord amb la base de dades facilitada per l'Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona, i correspon a la següent tipologia:

1. Patrimoni immoble:
 - 1.1. Edificis
 - 1.2. Conjunts arquitectònics
 - 1.3. Elements arquitectònics
 - 1.4. Jaciments arqueològics

- 1.5. Obra civil
2. Patrimoni moble:
 - 2.1. Elements urbans
 - 2.2. Objectes
 - 2.3. Col·leccions
3. Patrimoni documental:
 - 3.1. Fons d'imatges
 - 3.2. Fons documental
 - 3.3. Fons bibliogràfic
4. Patrimoni immaterial:
 - 4.1. Manifestacions festives
 - 4.2. Tècniques artesanals
 - 4.3. Tradició oral
 - 4.4. Música i dansa
 - 4.5. Costumari
5. Patrimoni natural:
 - 5.1. Zones d'interès natural
 - 5.2. Espècimens botànics singulars

S'ha utilitzat el model de fitxa facilitat per l'Oficina del Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona, que conté les següents informacions: Codi; Número de Fitxa; Àmbit; Denominació; Lloc/Adreça; Titularitat; Nom del propietari; Tipologia; Ús Actual; Descripció; Observacions; Estat de conservació; Autor; Estil/Època; Any; Segle; Emplaçament; Longitud; Latitud; Altitud; Accés; Número de negatiu; Altres; Història; Bibliografia; Protecció; Inventari; Autor de la fitxa; Data de registre; Data de modificació; i fins a un màxim de tres fotografies.

S'han intentat establir uns criteris de selecció, prioritzant els elements que s'han considerat rellevants pel seu valor material, col·lectiu o natural, que són testimoni de l'ocupació humana d'un territori, i que permeten tant obtenir un panorama complet de l'assentament rural, com de la realitat patrimonial del poble.

D'altra banda, s'ha evitat valorar els elements només per la seva antiguitat, i s'han tingut en compte altres aspectes més específics i individuals.

En primer lloc, s'han inclòs tots aquells elements documentats per altres institucions i recollits en els següents organismes:

- Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya. Elements urbans i mobles. Generalitat de Catalunya.
- Inventari del Patrimoni Arqueològic i Paleontològic de Catalunya. Carta Arqueològica. Generalitat de Catalunya.

- Inventari de Basses del Pla Especial de Protecció i Millora de l'Espai Natural de les Guilleries-Savassona. Àrea d'Espais Naturals, Serveis d'Acció Territorial. Diputació de Barcelona.
- Inventari del Patrimoni Construït del Pla Especial de Protecció i Millora de l'Espai Natural de les Guilleries-Savassona. Àrea d'Espais Naturals, Serveis d'Acció Territorial. Diputació de Barcelona.
- Catàleg de béns a protegir del Pla d'Ordenació Urbanística Municipal. Ajuntament de Tavèrnoles.
- Catàleg de masies i cases rurals de Tavèrnoles. Ajuntament de Tavèrnoles.

4.2. PROCESSOS DE TREBALL

L'ordre de les fases de treball recomanat per l'Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona s'inicia amb el buidat bibliogràfic, seguit del treball de camp i, finalment, l'elaboració de les fitxes i la redacció de l'informe.

Tot i així, un cop feta la recerca bibliogràfica, i degut a les dificultats de la pròpia naturalesa del treball de camp (edificis tancats, dificultat per a trobar els propietaris o llogaters i lentitud a la hora de realitzar les entrevistes), es va optar per intercalar el treball de camp amb l'elaboració de les fitxes. Finalment, es va dur a terme la redacció de la present memòria.

4.2.1 RECERCA DOCUMENTAL

La primera fase pretén donar una base documental al projecte, a partir del buidatge de diversos arxius històrics, fons i biblioteques. La recerca bibliogràfica es va centrar en el fons de la Biblioteca de Catalunya, i els de la xarxa de biblioteques públiques de la Diputació de Barcelona, els fons d'història local de la biblioteca Joan Triadú de Vic, de l'Arxiu Històric Comarcal d'Osona i l'Arxiu Episcopal de Vic, i el Catàleg Col·lectiu de les Universitats Catalanes.

S'han consultat una sèrie d'obres bibliogràfiques, algunes de caràcter general com la Catalunya Romànica, o el Costumari de Joan Amades, però també d'altres ben concretes (vegeu bibliografia). També es van obtenir algunes referències isolades de la història local de la zona.

Cal fer especial esment a les guies editades pel Servei de Parcs de la Diputació de Barcelona. El fet que Tavèrnoles es trobi dins l'Espai Natural de les Guilleries-Savassona fa que existeixin una gran diversitat de guies editades pel Servei de Parcs de la Diputació de Barcelona.

Aquestes consultes van permetre obtenir importants referències que van aportar valuosa informació a la recerca.

Biblioteques consultades:

- Biblioteca de Catalunya.
- Biblioteca d'Humanitats de la Universitat Autònoma de Barcelona.

- Biblioteca de Filosofia, Geografia i Història de la Universitat de Barcelona.
- Biblioteca Joan Triadú de Vic.
- Biblioteca Episcopal de Vic.
- Biblioteca de la Direcció General de Patrimoni Cultural del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- Biblioteca de l'Institut Cartogràfic de Catalunya.

Centres i institucions consultats:

- Museu Episcopal de Vic.
- Museu Geològic del Seminari de Barcelona.
- Consell Comarcal d'Osona.
- Centre Excursionista de Catalunya.
- Institut Cartogràfic de Catalunya.
- Àrea de Coneixement i Recerca del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- Servei de Museus de la Generalitat de Catalunya.
- Servei de Patrimoni Arquitectònic Local de la Diputació de Barcelona.

Arxius consultats:

- Arxiu Comarcal d'Osona.
- Arxiu Episcopal de Vic.
- Arxiu Municipal de Tavèrnoles
- Arxiu General de la Diputació de Barcelona.
- Arxiu Nacional de Catalunya
- Arxiu de la Corona d'Aragó

Arxius fotogràfics:

- Fons documental. Servei de Patrimoni Arquitectònic Local de la Diputació de Barcelona. SPAL.
- Institut Cartogràfic de Catalunya. Cartoteca.
- Fons de Montserrat Sagarra i Zacarini (Arxiu Nacional de Catalunya).
- Arxiu Cuyàs (Institut Cartogràfic de Catalunya).
- Arxiu fotogràfic de Catalunya. Institut d'Estudis Fotogràfics de Catalunya.
- Arxiu fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya.
- Arxiu fotogràfic de l'Arxiu Històric Comarcal d'Osona

Inventaris consultats:

- Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya (IPA).
- Inventari del Patrimoni Arqueològic de Catalunya (CC.AA.).
- Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya (IPEC)
- Inventari del Patrimoni Industrial de Catalunya (IPIC).
- Inventari de Basses del Pla Especial de Protecció i Millora de l'Espai Natural de les Guàrdies-Savassona. Àrea d'Espais Naturals, Serveis d'Acció Territorial. Diputació de Barcelona.
- Inventari del Patrimoni Construït del Pla Especial de Protecció i Millora de l'Espai Natural de les Guàrdies-Savassona. Àrea d'Espais Naturals, Serveis d'Acció Territorial. Diputació de Barcelona.
- Catàleg de béns a protegir del Pla d'Ordenació Urbanística Municipal. Ajuntament de Tavèrnoles.
- Catàleg de masies i cases rurals de Tavèrnoles. Ajuntament de Tavèrnoles.

Cal incloure tanmateix els següents inventaris, que s'han consultat via telemàtica:

- Mapa de municipis amb camins ramaders: web amb indicació dels camins classificats pel Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya: <http://www20.gencat.cat/portal/site/DAR/>
- Arbres monumentals de Catalunya. inventari dels arbres monumentals de Catalunya i els arbres d'interès local i comarcal: www20.gencat.cat/portal/site/parcsnaturals/menuitem.
- Mapa dels Espais inclosos en el PEIN i les seves dades de l'aprovació: www20.gencat.cat/portal/site/mediambient/menuitem.
- Xarxa natura 2000, xarxa europea d'espais naturals protegits: www20.gencat.cat/portal/site/mediambient/menuitem.
- Inventari d'espais d'interès geològic de Catalunya: <http://www20.gencat.cat/portal/site/mediambient/>

Pel que fa a la planimetria emprada, s'han utilitzat els mapes virtuals de l'Institut Cartogràfic de Catalunya, del municipi de Tavèrnoles: topogràfic de 1:25.000; topogràfic de 1:5.000; ortofotoimatge de 1:5.000; ortofotoimatge de 1:25.000. També s'ha utilitzat el plànol *Guilleries-Savassona. Espai Natural*, escala 1:25.000 de l'Àrea d'Espais Naturals de la Diputació de Barcelona, i el de *Vall de Sau Collsacabra. Mapa i Guia Excursionista*, escala 1:40.000, de l'Editorial Alpina.

4.2.2 TREBALL DE CAMP

Per tal d'organitzar i facilitar el treball de camp, es va decidir dividir el terme en diferents zones, i es va procedir a fer les visites de tots els elements escollits durant la fase prèvia de documentació.

Les diverses reunions amb persones coneixedores del municipi, amb afeccionats a la història local i al patrimoni natural, i amb propietaris o masovers de finques, van servir per establir les bases del que havia de ser la recerca. Algunes de les entrevistes es van fer telefònicament.

Entre els col·laboradors destaquen:

- Antoni Vilà Serrabou, que va informar de l'existència d'un gran nombre d'elements de caire rural i va fer d'acompanyant a alguns dels indrets del terme.
- Teresa Funoll Vila, que va facilitar informacions històriques, fotografies antigues i goigs.
- Miquel Garriga, que va fer d'acompanyant als elements situats als entorns de La Garriga.

A partir d'aquestes reunions i de la informació d'aquesta primera selecció d'elements, es va confeccionar una llista exhaustiva del patrimoni del terme. A continuació, es van dur a terme les visites que no havien resultat profitoses en el decurs de la primera ronda, i es van anar completant les fitxes de la resta de béns.

Alguns elements no es van poder localitzar degut al seu estat ruïnós, per trobar-se emboscats o amagats per la vegetació, o bé dins de finques on no va ser possible l'accés. En aquests casos els béns s'han citat a la llista de elements no fitxats.

Durant el treball de camp, es van fotografiar en format digital els elements fixats. Tot i així, de forma excepcional no es van poder obtenir fotografies d'alguns elements, per tractar-se d'esdeveniments organitzats durant el curs de l'any i s'han utilitzat les fotografies facilitades per l'ajuntament de Tavèrnoles.

Tanmateix, es necessari puntualitzar que algunes masies es van haver de fotografiar de lluny, per trobar-se dins d'una propietat tancada, amb presència de gossos, i no poder-se localitzar els propietaris en aquell moment; o bé per la negativa del masover a deixar-la fotografiar.

4.2.3 TREBALL DE GABINET

El treball de gabinet s'ha intercalat amb el treball de camp, redactant les fitxes segons anàvem obtenint les dades i paral·lelament, cercant informació sobre legislació, protecció legal, dades econòmiques i socials del municipi, plans estratègics i de sostenibilitat, boscos, biodiversitat, cartografia,...

El treball de gabinet ha consistit en:

- Consulta de la informació bibliogràfica i d'obres de caire general. Ex. Gran Geografia Comarcal de Catalunya, Catalunya Romànica, Gran Enciclopèdia Catalana...).
- Recerca d'informació de caire general del municipi (història local, dades del medi físic, econòmiques, etc.).
- Consulta de centres de documentació i informació. Ex. Àrea de Coneixement i Recerca del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Arxiu Comarcal d'Osona, etc.
- Estudi de la planimetria de Tavèrnoles, per tal de dur a terme un primer acostament geogràfic al municipi.
- Elaboració de la primera selecció dels elements.
- Organització de les visites del treball de camp.
- Processament de la informació obtinguda en el decurs del treball de camp.
- Procés de consultes personals.
- Selecció i tractament de les fotografies, que s'han adequat a un format pràctic per tal de poder treballar-hi.
- Redacció de les fitxes de la base de dades.
- Redacció de la present memòria tècnica.
- Repàs de les fitxes elaborades.
- Enregistrament del fitxer de la base de dades.

Les fitxes de cada element de l'inventari s'han elaborat amb la informació documental i la informació obtinguda del treball de camp, tant gràfica com escrita o oral, i posteriorment s'ha dut a terme una anàlisi global i un diagnòstic concret sobre la rellevància, potencialitat i possibilitats del patrimoni cultural de Tavèrnoles.

La fase final del treball ha consistit en redactar la present Memòria, amb totes les dades obtingudes i fetes les pertinents valoracions.

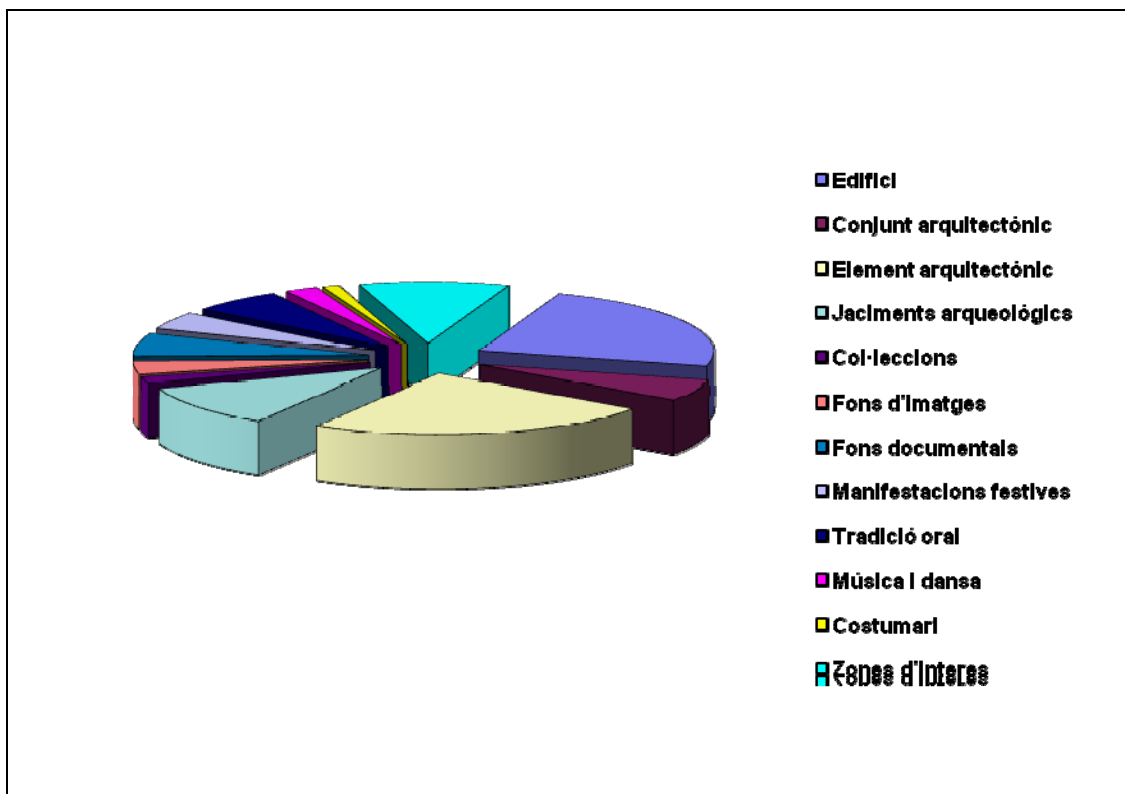
5. RESULTATS DE L'ESTUDI

5.1. ELEMENTS FITXATS I NO FITXATS

S'han fitxat un total de 203 elements del patrimoni cultural i natural de Tavèrnoles, amb una gran diversitat de categories:

Àmbits/Tipologies	Codi	Nombre Àmbits	%	Nombre Tipologies	%
PATRIMONI IMMOBLE		129	63,54%		
Edificis	1.1			42	20,68%
Conjunts arquitectònics	1.2			11	5,41%
Elements arquitectònics	1.3			41	20,19%
Jaciments arqueològics	1.4			19	9,35%
Obra civil	1.5			16	7,88%
PATRIMONI MOBLE		3	1,47%		
Elements urbans	2.1			0	0%
Objectes	2.2			0	0%
Col·leccions	2.3			3	1,47%
PATRIMONI DOCUMENTAL		18	8,86%		
Fons d'imatges	3.1			6	2,95%
Fons documentals	3.2			12	5,91%
Fons bibliogràfics	3.3			0	0%
PATRIMONI IMMATERIAL		26	12,80%		
Manifestacions festives	4.1			8	3,94%
Tècniques artesanals	4.2			0	0%
Tradició oral	4.3			11	5,41%
Música i dansa	4.4			5	2,46%
Costumari	4.5			2	0,98%
PATRIMONI NATURAL		27	13,30%		
Zones d'interès	5.1			18	8,86%
Espècimens botànics	5.2			9	4,43%
TOTALS		203	100%		

Tipologia dels elements inventariats

S'observa, per la quantitat de fitxes, una preeminència dels elements de patrimoni immoble, especialment els elements arquitectònics, sobre la resta. Així, el volum del patrimoni immoble, amb un 63,54%, esdevé tan significatiu pel fet que comprèn edificis, conjunts arquitectònics, elements arquitectònics, jaciments arqueològics i obra civil. La tipologia més representada és l'edifici (20,68%), seguit de l'element arquitectònic (20,19%), i els jaciments arqueològics (9,35%). Els elements arquitectònics corresponen sobretot a un gran nombre de testimonis d'arquitectura popular de caire rural, de notable interès cultural i etnogràfic, com per exemple, les rescloses, les fonts o els forns.

Els següents elements tipològics més representats són les zones d'interès natural (8,86%), seguides de l'obra civil (7,88%), i de fons documentals (5,91%).

També destaca el nombre d'elements de tradició oral i conjunts arquitectònics, representant cada un d'ells un 5,41% del total. El segueixen els espècimens botànics (4,43%) i les manifestacions festives (3,94%).

En últimes posicions es troben els fons d'imatges (2,95%), música i dansa (2,46%), les col·leccions (1,47%) i el costumari (0,98%).

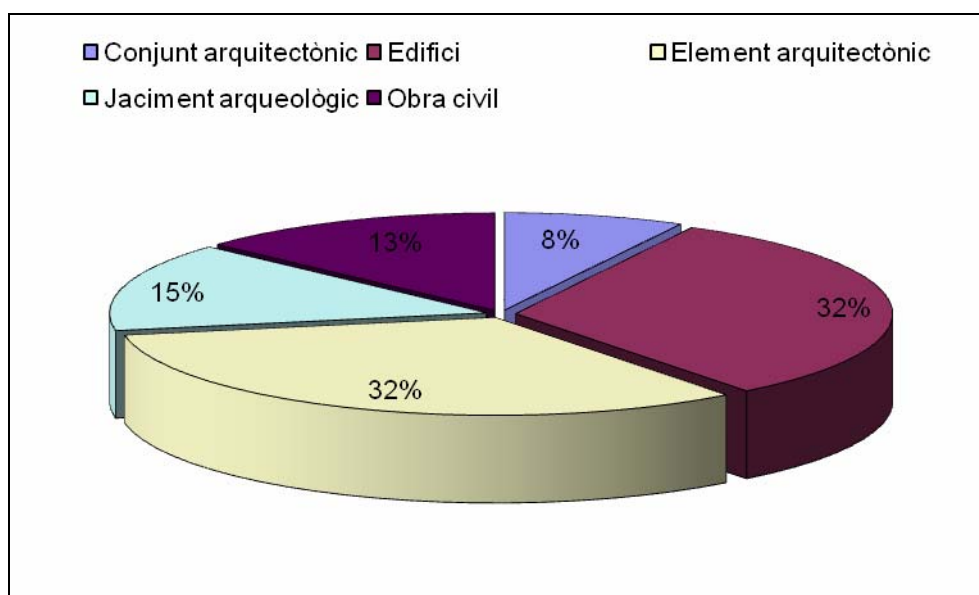
Elements no fitxats:

En la realització de l'inventari s'han descartat els elements de patrimoni poc representatius dels valors originals d'un estil o una època concreta; bé per formar part d'un conjunt indeterminat dins del volum construït, bé perquè ha perdut en el decurs de la història aquells trets característics que el feien rellevant o bé perquè s'han destruït. També s'han descartat alguns elements que no s'han pogut localitzar.

D'altra banda, i pel que fa al patrimoni documental, s'han descartat elements dels que és desconegut la seva ubicació, i dels que no es disposa de la suficient informació per a redactar la corresponent fitxa.

En quant a les manifestacions festives, s'han descartat aquelles que són molt similars a les que es celebren a d'altres poblacions i que no tenen cap tret distintiu o característic.

5.2. PATRIMONI IMMOBLE

En la selecció dels elements fitxats de patrimoni immoble, s'ha partit bàsicament del Catàleg de béns a protegir i del Catàleg de masies, del Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Tavèrnoles. També s'ha utilitzat els inventaris de Patrimoni Arqueològic i de Patrimoni Arquitectònic del Departament de Cultura de la Generalitat, i s'ha revisat l'Inventari del Patrimoni Construït de l'Espai Natural de les Guilleries-Savassona.

Edificis:

Dins d'aquesta tipologia, s'han inventariat 42 elements. Al municipi resten diverses masies pairals i un important nombre de masos humils, sovint malmesos per les moltes reformes que han sofert.

Conjunts arquitectònics:

Dins d'aquesta tipologia s'han inclòs 11 elements, corresponen bàsicament a grans masos que destaquen pel conjunt de les diferents construccions, resultat de les diferents fases constructives al llarg del temps. També és el cas del castell de Savassona (fitxa núm. 40), que s'ha inventariat com a conjunt, però també s'han fet descripcions individualitzades de les edificacions més destacades.

Elements arquitectònics:

S'han inventariat 41 elements. Es tracta d'una banda, de mostres del passat agrícola del poble, majoritàriament ubicats a l'entorn de les diferents masies, i de l'altra, d'alguns elements arquitectònics que formen part d'un altre element o edifici.

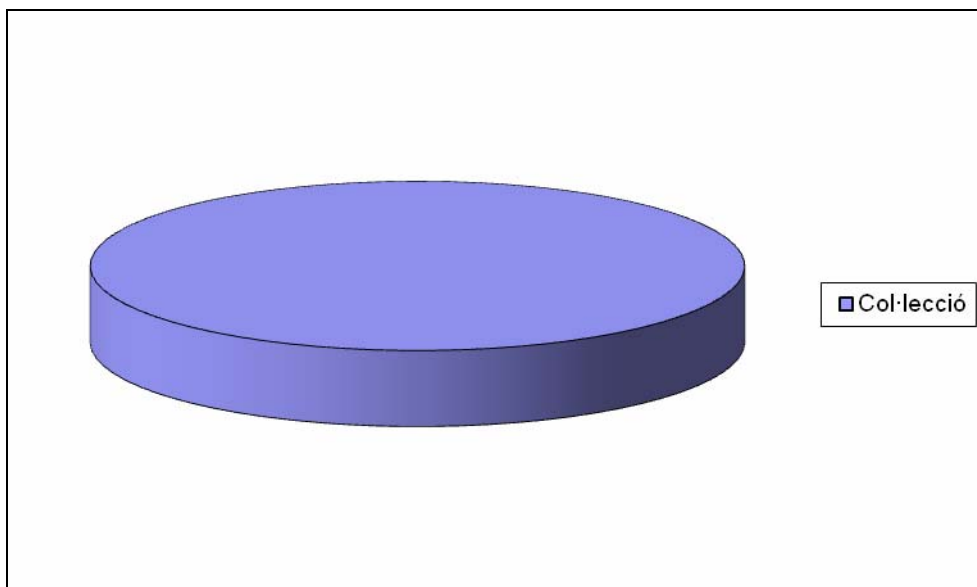
Jaciments:

Dins d'aquesta tipologia s'han inventariat 19 elements. Les primeres evidències d'ocupació del territori cal cercar-les al complex arqueològic de Savassona (fitxa núm. 72), format per diversos jaciments (alguns d'ells amb fitxa específica), que permeten constatar la continuïtat d'hàbitat d'aquesta zona des del Neolític Antic i Mig, el Calcolític, passant per diverses etapes del Bronze, l'Edat del Ferro i l'Ibèric. També destaca el jaciment del Puig del Far (fitxa núm. 70), datat entre el Bronze Mig i el Bronze Final, i el jaciment de can Roquet (fitxa núm. 61), que és l'única representació de l'ocupació romana del municipi. L'antiguitat del poblament del municipi permet inferir que es tracta d'un territori amb un subsòl patrimonialment ric, tot i la manca d'informació i d'estudis de conjunt.

Obra civil:

Dins d'aquesta tipologia, s'han inventariat 16 elements. Al terme municipal de Tavèrnoles, podem trobar una bona mostra de l'enginyeria civil rural de mitjans del segle XIX, i en alguns casos anterior, especialment les graonades que salven diversos trams de camins en indrets de fort pendent. D'altra banda, el municipi compta amb un important nombre de camins rurals que tenen un alt valor patrimonial que cal protegir, conservar i reivindicar.

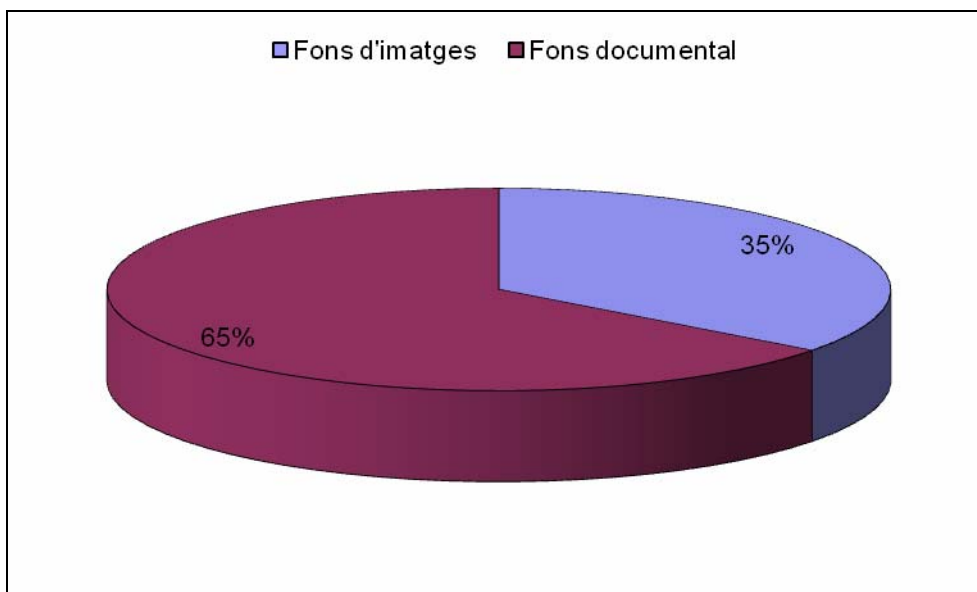
5.3. PATRIMONI MOBLE

Dins d'aquest àmbit únicament s'han inventariat 3 elements, que s'adapten, tan sols, a una de les tres tipologies de patrimoni moble, les col·leccions.

Tot i que els béns mobles inclosos en aquest inventari són escassos, és evident que existeixen molts més dels que s'han inventariat. No s'ha pogut accedir a l'interior de moltes cases, i en algun casos no s'ha donat permís per documentar determinats béns.

5.4. PATRIMONI DOCUMENTAL

El fons documental conservat és escàs i es va seleccionar tot el que es va poder localitzar. Com passa amb tots els fons, però, és possible que existeixi documentació històrica i imatges fotogràfiques que estan en mans de particulars que ja no viuen al municipi i/o sense classificar en diversos arxius. Tanmateix, aquest tipus de documentació resulta summament delicada de tractar ja que, quan es tracta de fons particulars, els seus titulars acostumen a no voler publicitat.

Dins de l'àmbit del patrimoni documental distingim dos tipologies: fons documentals i fons d'imatges. Al seu torn, aquests fons s'agrupen en dos tipus segons la seva titularitat i origen:

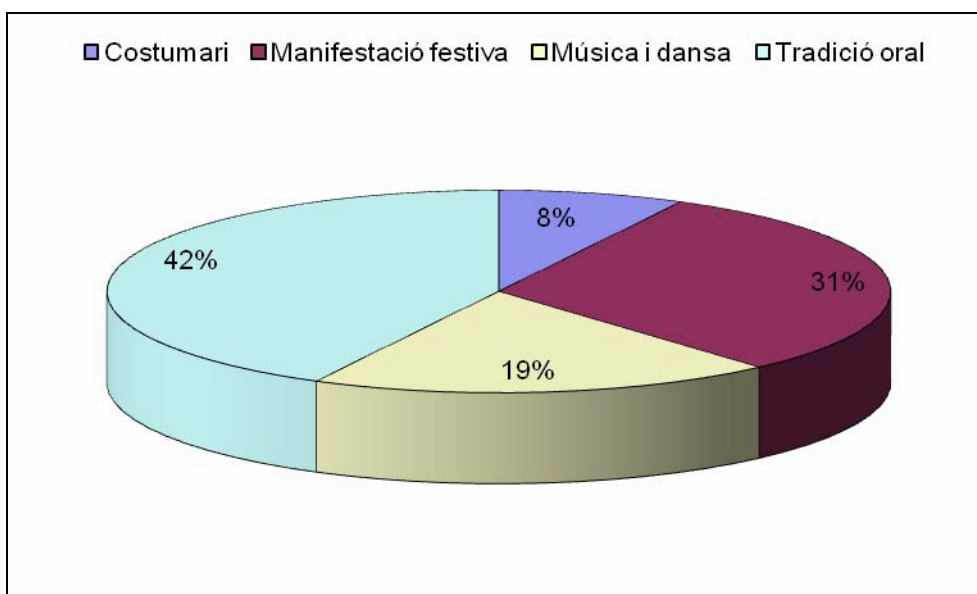
- Fons públics: Arxiu municipal de Tavèrnoles (fitxa núm. 51), fons documentals a l'Arxiu Nacional de Catalunya (fitxa núm. 52) i a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (fitxa núm. 49) i fons fotogràfic a l'Arxiu Comarcal d'Osona (fitxa núm. 167).
- Fons privats: Fons parroquial de Sant Esteve de Tavèrnoles (fitxa núm. 53), que es troba a l'Arxiu Episcopal de Vic. Diferents fons patrimonials que procedeixen d'algunes de les cases amb més història del poble: Serrabou (fitxa núm. 160), el Banús (fitxa núm. 176), la Garriga (fitxa núm. 184), etc.

Malgrat que algunes famílies del municipi han guardat part de la documentació de la seva residència o la seva família, una de les grans dificultats rau en el canvi de la

propietat. Aquest fet ha ocasionat que un mateix edifici hagi canviat molt sovint de propietaris i que la documentació s'hagi anat fragmentat i perdent pel camí. Així, molts propietaris actuals, interessats en la documentació antiga de les seves finques i masos, es troben amb uns fons que han minvat notablement o que ja han desaparegut.

Per últim, esmentar que no hi cap element inventariat com a fons bibliogràfic.

5.5. PATRIMONI IMMATERIAL

Entre els elements de patrimoni immaterial, destaquen els relacionats amb la tradició oral. S'han inventariat 11 llegendes, com la del Salt de la Minyona (fitxa núm. 141), la Pedra del Sacrifici (fitxa núm. 80), la Màgica de la Casanova (fitxa núm. 92), o la de la font de la Baronessa (fitxa núm. 119), entre d'altres.

En quant a manifestacions festives, s'han inventariat 8 elements. Entre aquestes destaquen la Festa Major de Tavèrnoles (fitxa núm. 175), la Fira de tardor de Sant Galderic (fitxa núm. 57), la Festa de Sant Isidre (fitxa núm. 58), i l'Aplec de Savassona (fitxa núm. 136).

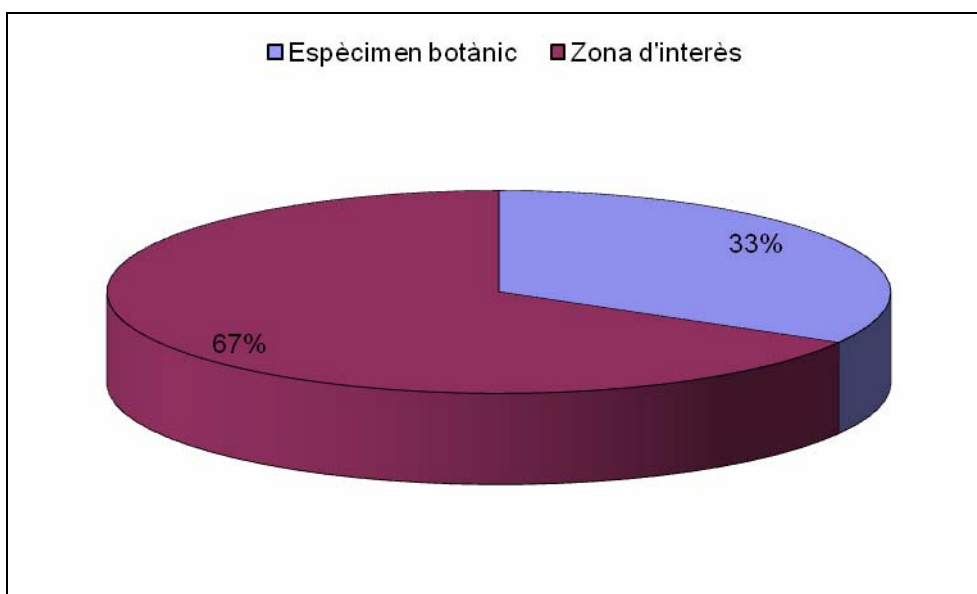
També s'han inclòs 3 manifestacions festives que ja no es celebren actualment: Anar a matar la Cuca (fitxa núm. 162), la Festa Major de Savassona (fitxa núm. 175) i la Festa de les Noies (fitxa núm. 173).

Pel que fa als elements relacionats amb la música i la dansa, s'han inclòs els diversos goigs que es canten, i els que es cantaven que s'han pogut documentar. Són els de Sant Pere (fitxa núm. 145), els de Sant Isidre (fitxa núm. 193), els de Sant Esteve (fitxa núm. 203), els de Sant Galderic (fitxa núm. 144) i els de Sant Bernat de Menthon (fitxa núm. 137).

Finalment, en quant a elements del costumari, únicament s'han inclòs 2 tradicions que ja no es troben en vigor actualment: el Salpàs (fitxa núm. 101) i la processó a la font de la Petjada de la Mare de Déu (fitxa núm. 174).

Els elements relacionats amb el cicle festiu, amb la música i la dansa i amb el costumari, són el resultat d'un teixit social dinàmic i desenvolupat, que s'adhereixen en una sèrie d'entitats culturals i veïnals. Alguns d'ells són relativament moderns i d'altres són compartits amb el costumari català (llegendes, sardanes, cançons, etc.) per la qual cosa no s'han inventariat. En aquesta tipologia, sovint es fa difícil triar el que és propi d'un municipi del que és més genèric a nivell comarcal o nacional.

5.6. PATRIMONI NATURAL

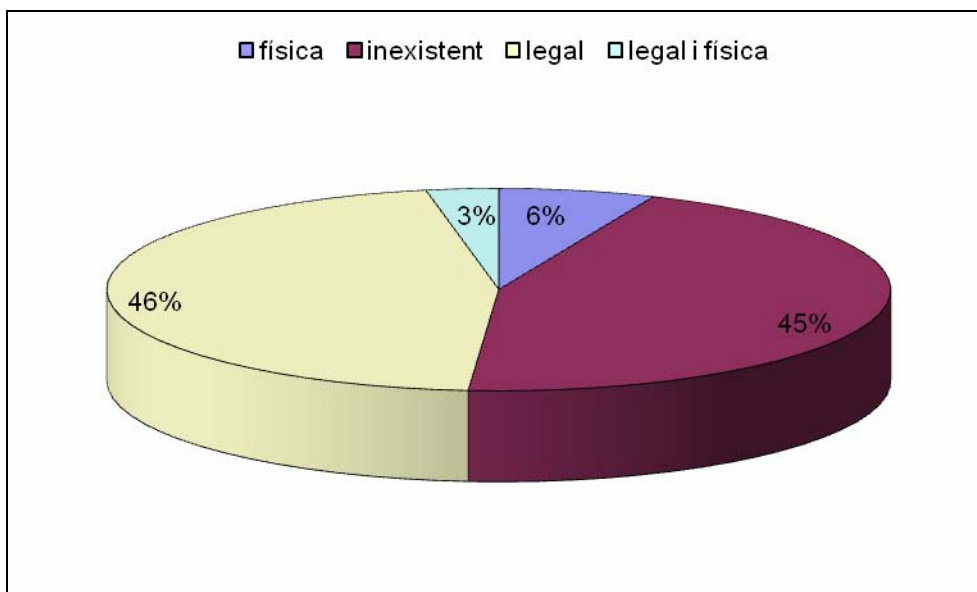

Els elements inventariats dins del Patrimoni Natural són 27, diferenciats entre els espècimens botànics i les zones d'interès natural. En un municipi que té més de la meitat de territori dins l'Espai Natural de les Guilleries-Savassona, ens hem centrat en fitxar específicament aquells que contempnen paisatges naturals concrets com els llocs d'interès paisatgístic, o aquells espais que tenen un significat per la gent del municipi, ja sigui històric o etnològic.

Hi ha 18 elements inventariats com a zona d'interès natural, i 9 espècimens botànics singulars amb un alt interès botànic.

5.7. ESTAT ACTUAL DELS ELEMENTS FITXATS

5.7.1. ESTAT LEGAL DE PROTECCIÓ

Aproximadament la meitat dels béns inclosos al present Mapa de Patrimoni Cultural es troben protegits legalment, una petita part posseeix protecció física, i una part insignificant, legal i física. L'altra meitat de béns no gaudeixen de cap tipus de protecció, ni legal ni física.

Elements protegits per normativa general:

Les figures de protecció del patrimoni cultural establertes per la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del Patrimoni Cultural Català (DOGC nº 1807, 11 d'octubre de 1993) són tres:

- Bé Cultural d'Interès Nacional (BCIN), declarats pel Govern de la Generalitat de Catalunya.
- Bé Cultural d'Interès Local (BCIL), objecte de protecció i catalogació per part dels municipis.
- La resta de béns integrants de l'ampli patrimoni cultural català (BIPCC).

Pel que fa als BCIN val a dir que es corresponen amb els BIC (Bé d'Interès Cultural), categoria establerta per la Llei 16/1985, de 25 de juny, del Patrimoni Històric Espanyol. En ambdós casos es consideren BCIN tots aquells elements fortificats que es troben emparats pel Decret de 22 d'abril de 1949 (o "decret dels castells"), el qual menciona que tots els castells d'Espanya, sigui quin sigui el seu estat de ruïna, queden sota la protecció de l'Estat, prenent la categoria de monument històric (avui Bé d'Interès Cultural). Després d'un inventari inicial, el 1968 se'n va fer un de nou que incloïa un nombre força alt d'elements. Tot i això, a mitjans dels anys 80 del segle passat, la Generalitat de Catalunya va refer el llistat de béns catalans inclosos als inventaris. El

Ministeri va donar d'alta 1501 registres d'aquesta nova relació amb la categoria de BIC (a Catalunya, a partir de 1993, passaren a ser BCIN).

Relació d'elements protegits com a BCIN en virtut de l'esmentat decret de "castells"

- Castell de Savassona: (R.I.)-51-0005732.
- Castell de Roca Purpirol: (R.I.)-51-0005733.
- Casal de Vilamuntà: (R.I.)-51-0005734.

Relació d'elements protegits com a BCIN declarats posteriorment per la Generalitat

- Pedres Gravades de Savassona: ZA. Llei 9/1993. Núm. de registre 4277-ZA.
- Pedra de can Roquet: ZA. Llei 9/1993. Núm. de registre 4276-ZA.

Pel que fa a la categoria BCIL, s'ha de tenir en compte que ho són tots aquells elements inclosos a) dins d'un catàleg municipal redactat abans de la Llei 9/1993, de Patrimoni Cultural Català, b) inclosos explícitament com a BCIL en Catàlegs de protecció aprovats posteriorment c) aprovats específicament com a BCIL seguint el procediment establert per l'article 17 de la Llei 9/1993, de Patrimoni Cultural Català (aprovació pel Ple, i a més pel Consell Comarcal en els municipis de menys de 5.000 habitants).

A Tavèrnoles no hi ha cap BCIL declarat segons el procediment c). Però hi ha en aquests moments 58 BCILs definits i establerts en el procediment b), ja que existeix un Catàleg urbanístic de Béns a protegir en tràmit d'aprovació que més tard abordarem.

Pel que fa al patrimoni natural del municipi, cal esmentar que l'any 2003 es va aprovar el Pla Especial de protecció i millora de l'Espai Natural de les Guillerries-Savassona, Aquest espai està gestionat per la Xarxa de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona. L'Espai Natural de les Guillerries-Savassona engloba part dels municipis de Folgueroles, Sant Julià de Vilatorça, Tavèrnoles i Vilanova de Sau, els quals es troben a la part oriental de la comarca d'Osona, dins la província de Barcelona.

Els quatre municipis de l'estudi s'inclouen a la Zona de muntanya Montseny - Guillerries - Lluçanès. En total, l'àrea dels quatre municipis és de 10428.31 ha, distribuïdes per municipis:

- Tavèrnoles 1872.8 ha
- Sant Julià de Vilatorça 1660.6 ha
- Folgueroles 1048.0 ha
- Vilanova de Sau 5843.1 ha

Dins l'àrea gestionada pel Consorci de les Guillerries-Savassona, d'unes 8300 ha, s'hi troben part de tres espais naturals inclosos al Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN): Collsacabra, Guillerries i Savassona.

D'altra banda, hi ha declarat un arbre monumental per l'Ordre 1988.08.30 (DOGC1042, 1988.09.12): l'alzina de Masgrau (24.275.01).

Elements protegits per normativa local:

La redacció del Pla d'Ordenació Urbanística Municipal (POUM) de Tavèrnoles s'inicià el 2010 i es preveu la seva aprovació definitiva el 2015.

Un dels documents que inclou el POUM -a més del preceptiu Catàleg de Masies- és el Catàleg de Béns a Protegir (document núm. 8 del POUM). Aquest document inclou tots els béns del patrimoni cultural i regula i protegeix els elements d'interès històric, arquitectònic, artístic i paisatgístic del terme mitjançant l'elaboració d'un catàleg. El document incorpora la normativa i una fitxa individualitzada de cada element, amb els valors a protegir i les condicions de conservació i intervenció en cadascuna.

El document està, en el moment de redactar aquesta memòria, en la situació administrativa de segona aprovació inicial. Oficialment, el catàleg (i tot el POUM) serà aprovat definitivament per l'Ajuntament i per la Generalitat (Urbanisme) al llarg de 2015. De fet, els BCIL també hauran de ser confirmats pel Consell Comarcal.

A efectes de l'inventari i de les fitxes corresponents, hem actuat de la següent manera: considerarem la protecció proposada pel Catàleg com a vigent (hem posat les diferents classificacions del catàleg, com BCILs i BPU, en l'apartat de protecció de les fitxes) i a la casella d'Observacions recordem la seva provisionalitat amb la següent llegenda: "Protecció: les classificacions derivades del Catàleg són provisionals fins a la seva aprovació definitiva el 2015".

A continuació, reproduïrem alguns dels continguts del Catàleg de Béns a protegir inclòs al POUM, i esmentarem els tres grups de classificació (Arquitectònic, Arqueològic- paleontològic i Patrimoni natural) i les quatre categories de protecció (BCIN, BCIL, BPU i jaciments) que estableix

PLA D'ORDENACIÓ URBANÍSTICA MUNICIPAL DE TAVÈRNOLES

8. CATÀLEG DE BÉNS A PROTEGIR

Document per a la segona aprovació inicial

1. Objecte del document.

El Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Tavèrnoles, en compliment de l'article 59 de la Llei d'urbanisme, incorpora el Catàleg de Béns a Protegir com a document que en forma part, per, tal com estableix l'article 71 de l'esmentada Llei, aconseguir l'efectivitat de les mesures de protecció de monuments, edificis, jardins, paisatges o béns culturals.

El catàleg, juntament amb les normes específiques, i d'acord amb les categories establertes per la legislació sectorial aplicable, són part integrant de la documentació imperativa del pla d'ordenació urbanística municipal.

En aquest Catàleg s'hi relacionen aquells edificis o conjunts arquitectònics, aquells elements d'arqueologia i paleontologia i aquells elements naturals i fonts que tenen un interès patrimonial, ordenant-los per tipus, en els següents grups:

- . Arquitectònic.*
- . Arqueològic – paleontològic.*
- . Patrimoni natural.*

(...)

3 i 5. Nivells de protecció i regulació dels nivells de protecció

		3. Nivells de protecció del catàleg de béns a protegir	5. Regulació dels nivells de protecció.
Nivell 1	BCIN	Són els elements que inclouen exclusivament els BCIN (Bé Cultural d'Interès Nacional) que tenen el nivell de protecció que determina la Llei de Patrimoni Català.	Aquest nivell inclou exclusivament els Béns Culturals d'Interès Nacional o assimilables, que tindran el nivell de protecció que determina la Llei de Patrimoni Català. No es podrà realitzar cap tipus d'obra sense l'express permís de la Direcció General de Patrimoni Cultural que dictaminarà les actuacions prèvies a realitzar i determinarà la viabilitat de les obres.
Nivell 2	BCIL	Són els elements que inclouen els considerats BCIL (Bé Cultural d'Interès Local), en els que es mantindrà la façana, element o edifici.	Es mantindrà la configuració específica de la façana, element o edifici, tot i que per mitjà d'un estudi previ i d'acord amb la legislació vigent, es podrà autoritzar la modificació de les proporcions, la situació i nombre d'obertures per poder donar a l'element en qüestió el nivell d'habitabilitat que correspongui. L'element catalogat no podrà ser modificat ni en la seva estructura ni en els seus elements constitutius, sense el previ atorgament d'una llicència municipal, sol·licitada amb un projecte, el qual ha de justificar la conveniència o necessitat de les obres de modificació, que es descriuran en una memòria i s'aportaran els plànols corresponents.
Nivell 3	JA	Són els elements inclosos en l'apartat del Patrimoni arqueològic.	En aquest nivell, quan se sol·liciti una llicència d'obres que pugui afectar qualsevol dels jaciments del catàleg, caldrà informar al Departament de Cultura i requerir al propietari perquè presenti un estudi de la incidència que les obres poden tenir en les restes arqueològiques, elaborat per un professional especialitzat en el tema. En els jaciments en llocs amb usos agrícoles i forestals, es permet la seva continuïtat sempre que no afectin les zones arqueològiques. No es permeten els moviments de terres, la realització de pous, extraccions o perforacions. En els jaciments arqueològics dels quals es disposa d'un àmbit de protecció aportat per l'Àrea de Coneixement i Recerca de la Direcció General del Patrimoni Cultural del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, es considera una àrea de protecció de 100 metres al voltant de l'element en qüestió.
Nivell 4	BPU	Són els elements anomenats BPU (Bé de Protecció Urbanística), que sense assolir el valor dels definits com a nivell 2, han estat incorporats al Catàleg per tal de protegir-los, encara que en un nivell inferior	En aquest nivell s'admet la possibilitat de desmuntar la façana, element protegit o edifici, per problemes amb la solidesa estructural o problemes constructius que així ho aconsellin, per tornar-lo a reconstruir amb la situació, característiques i materials originals. Es podrà permetre el buidat interior de l'edifici, mantenint la volumetria i la situació de les obertures, posteriorment a la realització del corresponent projecte a tal efecte i a l'otorgació de la corresponent llicència urbanística. Les condicions d'edificació seran les següents: - L'alçada i el volum interior no podran ser superiors als de l'edifici original, mesurat a nivell de ràfec de les façanes. - La nova construcció complirà amb totes les normes d'obligat compliment en obres de nova planta.

El catàleg de Béns a protegir de Tavèrnoles defineix 81 elements a protegir (tant arquitectònics, com arqueològics, com a naturals), dels quals 5 són BCIN (el que fa es recollir els 5 que ja ha establert la generalitat, com no pot ser d'una altra manera, tres castells i dos jaciments), 58, BCILs, 7 BPU i 11 jaciments. El quadre resum és el següent:

	BCIN	BCIL	BPU	JA	
Patrimoni Arquitectònic.	3	38	7	-	48
Patrimoni Arqueològic – paleontològic	2	-	-	11	13
Patrimoni natural	-	20	-	-	20
	5	58	7	11	81

En paral·lel a l'aprovació del catàleg per la via urbanística, encara quedarà un tràmit més per executar, que és la validació dels elements BCIL pel Consell Comarcal. Això es així per que Tavèrnoles té menys de 5.000 habitants i la llei de patrimoni cultural de 1993 estableix que els BCILs en aquests municipis els ha d'aprovar també el Consell Comarcal. Per aquesta raó el punt 3 del Catàleg estableix textualment:

Per a la declaració dels BCIL caldrà que el Consell Comarcal iniciï la tramitació de la declaració en bloc amb el corresponent informe justificatiu d'un tècnic qualificat i es procedeixi a donar audiència als interessats, atès que d'acord amb l'article 17 de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, de Patrimoni Cultural català, la declaració d'un bé com a BCIL en els municipis de menys de 5.000 habitants, com és el cas de Tavèrnoles, correspon al Consell Comarcal i no al Ple de l'Ajuntament.

El mateix Catàleg i el present Mapa, elaborat per un tècnic de patrimoni cultural, són documents justificatius suficients per presentar al Consell Comarcal i sol·licitar l'aprovació en bloc dels 58 BCILs proposats. Pel que fa a l'audiència dels interessats, cal recalcar que tot el catàleg ja ha estat exposat a audiència pública.

Relació d'elements protegits com a BPU:

- Can Riera
- Cal Tanyà
- Can Pillet
- El Pendís
- Passarella
- Rectoria
- Santa Margarida d'Ardola

Relació d'elements protegits com a JA:

- Teuleria de Savassona
- La Pedra del Dau
- Pedra del Sacrifici (sota St.Feliuet)
- Pedres Gravades de Savassona
- Rec de Fíbula
- Tombes antropomorfes

- Tomba 1958
- Puig del Far
- Can Roquet
- Pedra de Can Roquet
- Bauma de la Baronesa
- Bauma 81 Savassona
- Jaciment paleontològic de can Toni Xic

Relació d'elements protegits com a BCIL:

- El Reguer
- Molí del Reguer
- El Malgoig
- El Cós
- Serrabou
- El Banús
- Torrents
- La Bauma
- El Roquet
- Benariqgues
- Can Toni Xic
- Els Focuers
- El Pou
- El Compòsit
- Roc de Llum
- Massoveria de Savassona
- Sant Pere de Savassona
- Sant Feliuet de Savassona
- Les Punxes
- El Soler
- La Soleia
- Masgrau
- L'Aguilar
- Bellacona
- Can Llorenc
- Roviretes
- Casadevall
- Can Coromines
- Sabaters
- El Raurell
- Els Munts
- Casanova del Raurell
- La Garriga
- Fussimanya
- Casanova
- Can Mon
- El Xuclà
- Església de Sant Esteve de Tavèrnoles
- Meandre de Fussimanya
- Sant Feliuet de Savassona
- Pla de santa Margarida

- Cingleres de la Riba o de Vilanova
- Els Munts
- La Solella de les Valls
- Torrent de Tavèrnoles
- Alzina de Roviretes
- Roure Gros del Banús
- Alzina de Masgrau
- Camí rural sender
- Meridià Verd
- GR-2
- Via de Passejada
- Font dels Foquers
- Font del Roquet Font de la Baronessa
- Font de Fussimanya
- Font de Santa Margarida
- Font del Pujol

Tavèrnoles compta també amb un Catàleg de masies i cases rurals, amb els següents elements:

- Can Riera Vell
- Can Riera
- Molí del Reguer
- Molí Vell del Reguer
- Cal Tanyà
- El Malgoig
- El Cós
- Can Pillet
- Serrabou
- Masoveria de Serrabou
- El Banús
- Cal Masover del Banús
- La Cabanya del Banús
- Torrents
- La Bauma
- El Pendís
- El Roquet
- El Corral del Roquet
- Benarigues
- Can Ton Xic
- Passarella
- El Pou
- Casa dels Pastors del Pou
- El Compòsit
- Roc del Llum
- Castell de Savassona
- Masoveria de Savassona
- Rectoria de Savassona
- Les Punxes
- El Soler

- La Soleia
- Masgrau
- L'Aguilar
- Masoveria de l'Aguilar
- Bellacona
- Can Llorenç
- Roviretes
- Casadevall
- Can Coromines
- Sabaters
- El Raurell
- Els Munts

D'altra banda, l'any 2010 fou redactat el **Pla Director per a la revalorització i gestió del patrimoni cultural, històric i arqueològic de Savassona**. Aquest projecte contempla aspectes com ara la catalogació, la conservació, la difusió i, fins i tot, la recerca. Actualment està en vigor, però *en stand by* per falta de recursos.

Cal afegir que un bon nombre d'elements inventariats del municipi es troben prèviament inclosos dins d'un inventari:

L'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya. Està gestionat per la Secció d'Inventari del Patrimoni Cultural Immoble de l'Àrea de Coneixement i Recerca de la Direcció General de Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya. Iniciat l'any 1982, i amb diverses actualitzacions i ampliacions posteriors, aquest inventari inclou els següents elements de Tavèrnoles:

- Castell de Savassona
- Roca del Purpirol
- Casal de Vilamuntà
- Masgrau
- Serrabou
- Torrents
- El Xuclà
- Casadevall
- Santa Margarida d'Ardola
- L'Aguilar
- El Soler
- Les Punxes
- Pedronet de la Mare de Déu dels Cingles
- Les Roviretes
- Fuquès – Folquers
- Les Cametes
- Ermita de Sant Feliu de Savassona
- El Raurell
- La Casanova del Raurell
- El Roquet
- Can Mon
- Massans

- La Casanova
- La Garriga
- Coromines
- Sabaters
- El Banús
- Capella del Castell de Savassona
- Torre de defensa del castell de Savassona
- Masoveria del castell de Savassona
- Sant Pere de Savassona
- Roc del Llum/ La Baga
- Sant Esteve de Tavèrnoles
- Can Malgoig
- El Reguer

L'Inventari del Patrimoni Arqueològic i Paleontològic de la Generalitat. Fou iniciat l'any 1982 i recull la informació per comarques mitjançant la realització de les Cartes Arqueològiques. Des de l'any 2001, aquest inventari inclou també els jaciments paleontològics i les intervencions arqueològiques negatives.

A l'inventari del Patrimoni Arqueològic i Paleontològic de la Generalitat es documenten els següents elements de Tavèrnoles:

- Turó de les Mentides
- Pedra de can Roquet
- Can Roquet
- Puig del Far
- Pedra del Sacrifici
- Bauma de la Baronessa
- Tomba 1958 (Savassona)
- Pedra del Dau
- Rec de la Fibula
- Bauma 81
- Pedres gravades de Savassona
- Línia 400 KV Sentmenat-Vic-Bascanó
- Jaciment paleontològic de can Toni Xic

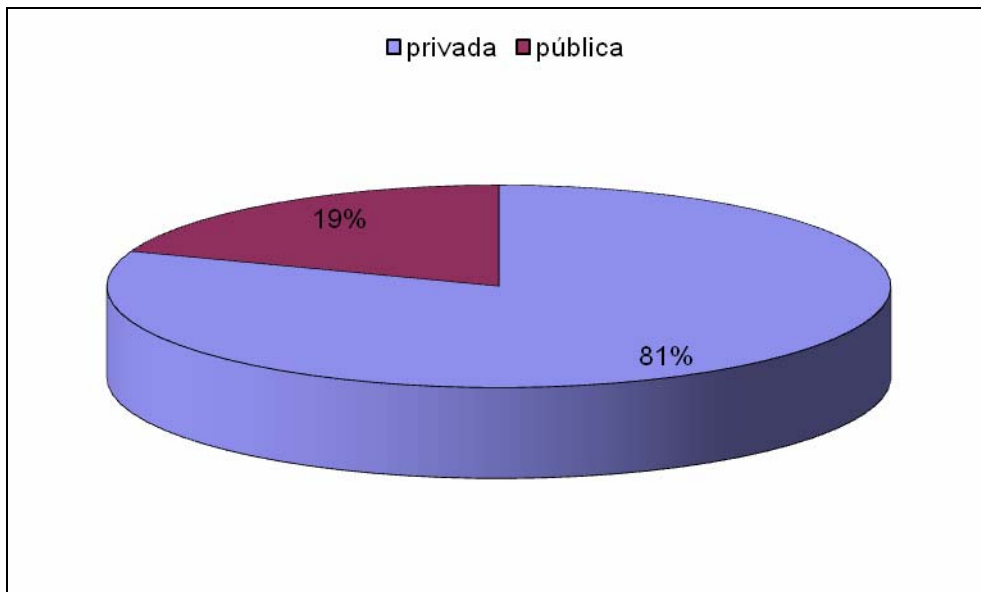
Tanmateix, el citat **Pla Especial de Protecció i Millora de l'Espai Natural de les Guillerries-Savassona** incorpora dos inventaris:

- **Inventari de Basses** del Pla Especial de Protecció i Millora de l'Espai Natural de les Guillerries-Savassona. Àrea d'Espais Naturals, Serveis d'Acció Territorial. Diputació de Barcelona. Les basses de Tavèrnoles, amb interès ecològic i biològic són:
 - Bassa de Roviretes
 - Bassa del Molinot
 - Bassa de l'Aguilar
 - Toll de Casadevall
 - Bassa de Sant Feliuet de Savassona
 - Bassa del Pla de Sant Feliuet
 - Bassa de l'ermita de Sant Feliuet

- Bassa de la Baga
 - Bassa de Masgrau
 - Bassa del torrent de Casadevall
 - Bassa del Pujolet
- **Inventari del Patrimoni Construït** del Pla Especial de Protecció i Millora de l'Espai Natural de les Guillerries-Savassona. Àrea d'Espais Naturals, Serveis d'Acció Territorial. Diputació de Barcelona.
- Edificació tradicional:
- Bellacona
 - Ca l'Illa
 - Cabana de Coromines
 - cabana de l'Aguilar
 - Cabana de Masgrau
 - Cabana del Roc de Llum
 - Cabana del Soler
 - Can Costa
 - Can Llorenç
 - Carons
 - Casadevall
 - Castell de Savassona
 - Coromines
 - El Bosquetó
 - El Compòsit
 - El Molinot
 - El Pujolet
 - El Raurell
 - El Serrat
 - El Soler
 - El Sot del Compòsit
 - Els Munts
 - Font de Guiters
 - La Soleia
 - L'Aguilar
 - L'Aulet
 - Les Punxes
 - Les Roviretes
 - Masgrau
 - Masoveria de Savassona
 - Pla del Compòsit
 - Roc de Llum
 - Sabaters
 - Verdaguer del Puig d'en Roca
- Patrimoni històric – cultural:
- Balma de la Baronessa
 - Bauma 81 Savassona
 - Capella del Castell de Savassona
 - Castell de Savassona
 - El Dau
 - Masoveria de Savassona

- Pedra del Sacrifici
- Pedres gravades de Savassona
- Puig del Far
- Rec de la Fíbula
- Rectoria del castell de Savassona
- Sabaters
- Sant Feliuet de Savassona
- Sant Pere de Savassona
- Santa Margarida d'Ardola
- Teuleria de Sabassona
- Tomba 1958
- Tombes antropomorfes
- Torre de Defensa

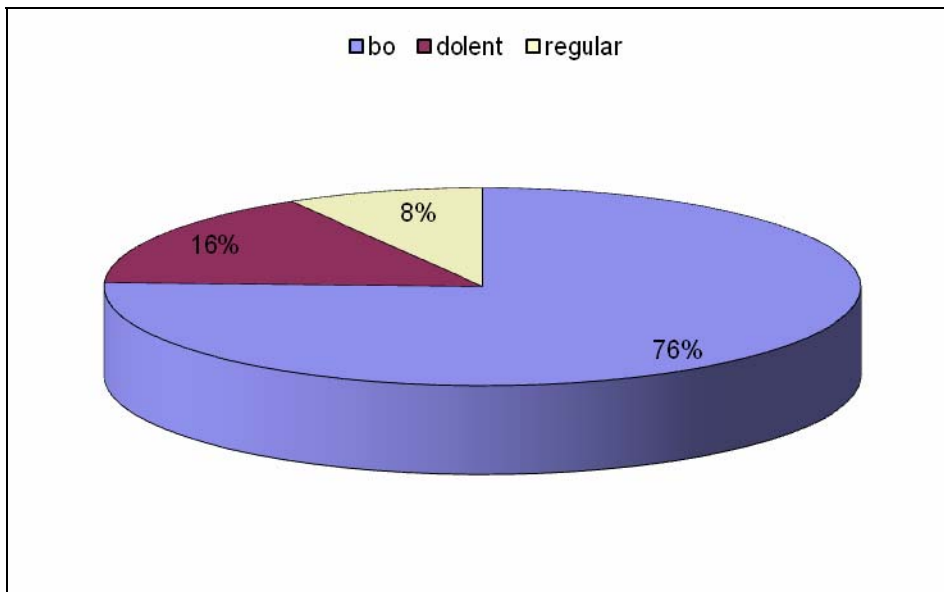
5.7.2. TITULARITAT

La titularitat dels béns fixats, majoritàriament és privada. Tot i que el percentatge és menor, la quantitat de béns públics és prou significativa.

5.7.3. ESTAT DE CONSERVACIÓ

L'estat de conservació dels elements inventariats és, en general, bastant bo.

Pel que fa al patrimoni immoble, aquest manté un bon grau de conservació, a excepció del que resta en desús i abandonat. La utilització constant és la seva empara essencial.

Diversos elements arquitectònics i d'obra civil es troben en una situació precària degut a l'abandó ocasionat per la pèrdua de la utilitat per a la que foren construïts. També perillan alguns béns emblemàtics, que són esmentats en l'apartat de recomanacions.

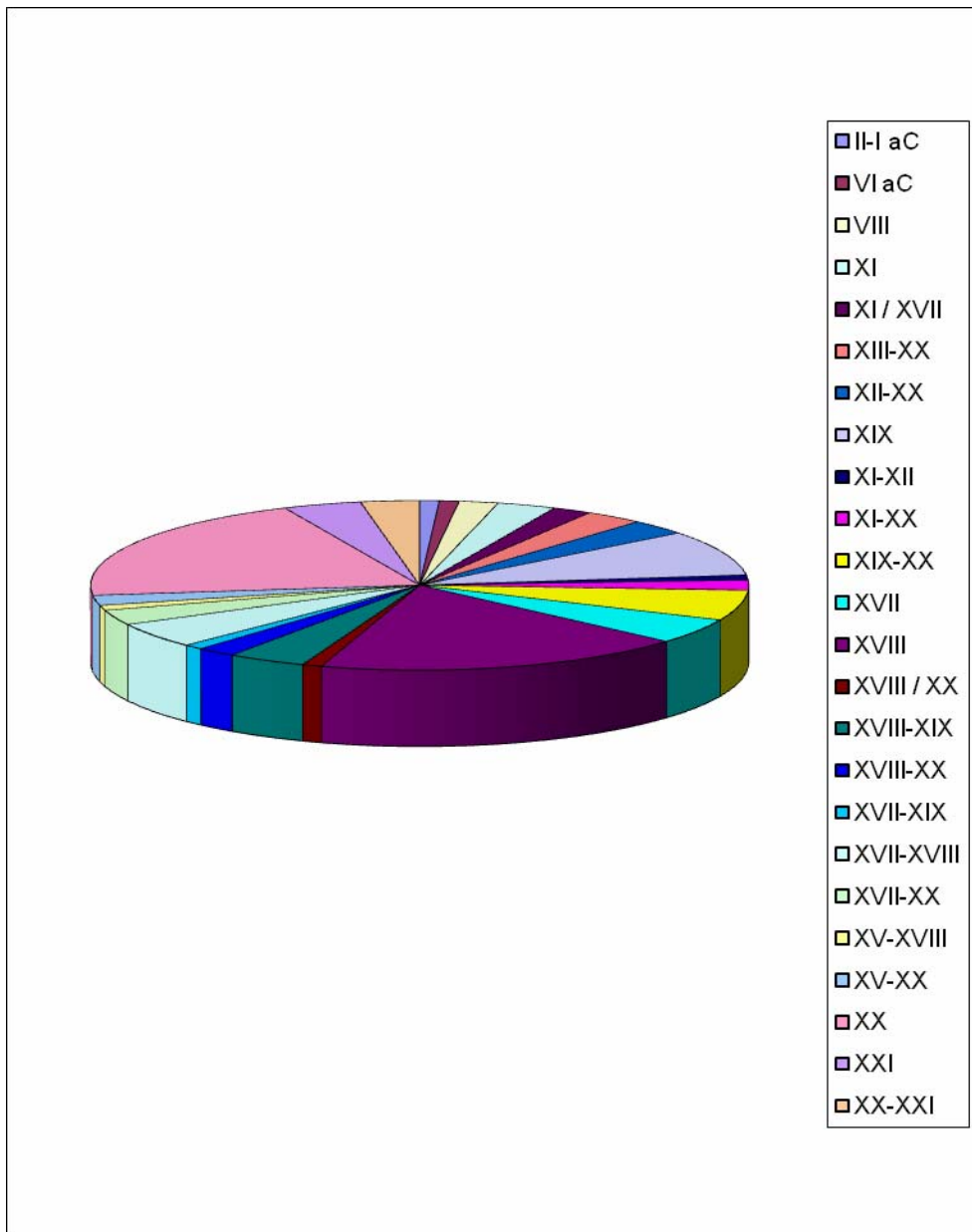
En quant al patrimoni moble, els objectes es troben també, a nivell general en un bon estat. El patrimoni documental manté un bon estat de conservació, tot i que seria necessari adoptar mesures de catalogació i conservació preventiva.

En el cas dels elements en mans de particulars hi ha un risc més gran de pèrdua o deteriorament.

Pel que fa al patrimoni immaterial, aquest gaudeix d'una bona salut, ja que és un element viu i dinàmic que configura un dels caràcters identitaris més forts.

El patrimoni natural gaudeix d'un bon estat de conservació, ja que una bona part del municipi es troba dins de l'Espai Natural de les Guillerries-Savassona.

5.7.4. CRONOLOGIA

Pel que fa a la cronologia dels elements patrimonials, la major part corresponen al període modern i contemporani.

El període medieval té una significació menor que el modern, però també cal considerar que en alguns casos es dóna una cronologia compartida.

Cal fer referència a una gran part del patrimoni immoble, corresponent sobretot a elements arquitectònics i a obra civil, als quals no s'ha pogut atribuir un marc cronològic específic per desconeixement del mateix.

6. BIBLIOGRAFIA I WEBGRAFIA:

- AA.DD. (1986). *Catalunya Romànica*, vol. III: Osona (II). Barcelona: Ed. Gran Enciclopèdia Catalana, p. 612-624.
- AA.DD. (1993). "Osona i el Ripollès". *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*, Vol VI. Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana.
- AA.DD. (1973). *Els castells catalans*. vol. IV. Barcelona: Rafael Dalmau Editor, p. 977-987.
- ALBAREDA, J. [et al.] (1984). *Història d'Osona*. Vic: Eumo Editorial.
- ALSIUS, S. (1998). *Hem perdut l'oremus. Petita enciclopèdia de la cultura catòlica*. Barcelona: La Campana.
- AMADES, J. (1982). *Costumari Català*. Barcelona: Salvat editores. Edicions 62.
- ASENSI, R.Mª (1999). "Osona". *Catalunya Romànica. Guies Comarcals*, vol. II. Barcelona: Pòrtic, p. 146-151.
- BALAÑÀ i ABADIA, P. (2009). Els noms de lloc de Catalunya: aproximació al coneixement geogràfico-històric dels municipis i comarques del Principat. Barcelona: Generalitat de Catalunya, p. 172.
- BARRAL i ALTET, X. (1981). *L'art pre-romànic a Catalunya. Segles IX-X*. Barcelona: Edicions 62.
- BARRIS i DURAN, J. (1982). "Un exemple d'inscultura catalana: Sant Feliu de Savassona (Osona)". *Butlletí de la Unió Excursionista de Catalunya*, 83. Barcelona: Centre Excursionista de Catalunya, p. 10-11.
- BASSOLS, J.Mª (1955). "D. José Francisco Ferrer de Llupià, Vila, Brossa i Sabassona, Barón de Sabassona". *Ausa*, vol. II, núm. 11. Vic: Institut d'Estudis Ausonencs, p.25-30.
- BELIS, R.; MANYÓS, M. (2006). *Guilleries, Collsacabra. Vint excursions per a totes les edats*. Barcelona: Ed. Geoestel.
- BOFARULL i TERRADES, M. (1991). *Origen dels noms geogràfics de Catalunya: Pobles, rius, muntanyes, etc.* Barcelona: Millà, p.24.
- BOLÒS, J.; HURTADO, V. (2001). *Atlas del Comtat d'Osona (798-993)*. Barcelona: Rafael Dalmau ed.
- BUSQUETS, P. [et al.] (1979). *Geologia d'Osona*. Vic: Escola Universitària de Mestres d'Osona.
- BUXÓ, D. [et al.]. (1979). "Nota preliminar sobre el jaciment de la Pedra del Dau (Sabassona)". *Ausa*, vol. VIII., núm. 89-90. Vic: Patronat d'Estudis Ausonencs, p. 321-328.

- BUXÓ, D. [et al.]. (1982). "Noves aportacions al jaciment de Savassona". *Ausa*, vol. X, núm.102-104. Vic: Patronat d'Estudis Ausonencs, p. 95-112.
- BUXÓ, D. [et al.]. (1982). *El poblament antic a Osona: darrers treballs arqueològics*. Vic: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i Ajuntament de Vic.
- CAMPMANY, A. (1978-1982). *Calendari de llegendes costums i festes tradicionals catalanes*. Barcelona: Ed. Laia.
- CAMPS i ARBOIX, J. de (1969). "Per la Plana de Vic". *Les cases pairals catalanes*. Barcelona: Destino, p. 30-57.
- CAPDEVILA, LI. (2006). *Serrallonga. L'últim Bandoler*. Edicions Proa. Barcelona.
- CASANOVAS i ROMEU, Mª A. (1982). "Savassona. Notes per al plantejament de la problemàtica dels gravats rupestres catalans". *Quaderns d'Estudi Medievals*, vol. 8(1). Barcelona: Artestudi, p. 451-461.
- CASTANY i LLUSSÀ, J. (1981). "El neolític a Osona: estat actual de les investigacions". *Ausa*, vol. IX, núm. 99. Vic: Patronat d'Estudis Ausonencs, p. 313-328.
- CLOS JORDANA, X. (1997). *El rastre humà a les Guilleries*. Sant Hilari Sacalm: Ça-calm-exprés, DL.
- COLOMER-RIFÀ S.L. (2013). *Catàleg de masies i cases rurals*. Tavèrnoles: Ajuntament de Tavèrnoles.
- COLOMER-RIFÀ S. L (2014). *Catàleg de béns a protegir. POUM*. Tavèrnoles: Ajuntament de Tavèrnoles.
- COMITÉ CATALÀ DE SENDERS DE GRAN RECORREGUT. (1989). *P.R.C-40: Vic – Sant Pere de Casserres. P.R.C-40-1 G.R.2 – Tavèrnoles. P.R.C-40-2 Llom de Casserres – Les Tallades (G.R.2)*. Vic: Unió Excursionista de Vic.
- DIPUTACIÓ DE BARCELONA (2002). *Inventari de Basses del Pla Especial de Protecció i Millora de l'Espai Natural de les Guilleries-Savassona*. Àrea d'Espais Naturals, Serveis d'Acció Territorial.
- DIPUTACIÓ DE BARCELONA (2002). *Inventari del Patrimoni Construït del Pla Especial de Protecció i Millora de l'Espai Natural de les Guilleries-Savassona*. Àrea d'Espais Naturals, Serveis d'Acció Territorial.
- DIPUTACIÓ DE BARCELONA (2003). *Pla Especial de Protecció i Millora de l'Espai Natural de les Guilleries-Savassona*. Àrea d'Espais Naturals, Serveis d'Acció Territorial.
- DIPUTACIÓ DE BARCELONA (2006). *Guia d'itineraris per la Xarxa de Parcs Naturals*. Diputació de Barcelona, Àrea d'Espais Naturals.

- DIPUTACIÓ DE BARCELONA (2009). *Rutes de patrimoni arquitectònic*. Xarxa de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona.
- FONT i SERRA, E. (1978). "El complejo funerario neolítico de Savassona". *Pyrenae*. vol. 13-14. Barcelona: Departament de Prehistòria, Història Antiga i Arqueologia (UB), p.15-42.
- FONT i SERRA, E. (1982). "Pobladors d'Osona d'època neolítica". *Ausa*, vol X, núm. 102-104. Vic: Patronat d'Estudis Ausonencs, p. 113-120.
- FUNOLL i GUIX, E. (1999). *Tavèrnoles, un món dins Osona*. Treball de Recerca de Batxillerat, inèdit.
- FUNOLL VILA, Mª T. (2008). *Pregó de Festa Major: Tavèrnoles, tot un poble*. Inèdit.
- FUSTER, J. (1991). *El mite literari de Serrallonga*. Edicions 62. Barcelona.
- GAVÍN i BARCELÓ, J. M^a. (1990). *Osona. Inventari d'Esglésies*. Arxiu Gavín. Vol. 15. Barcelona: Pòrtic, p. 171-175.
- GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT DE CULTURA (1986). *Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya (Tavèrnoles)*.
- GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT DE CULTURA (1990). *Inventari del Patrimoni Arqueològic i Paleontològic de Catalunya (Tavèrnoles)*.
- GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT DE MEDIAMBIENT (2000). *Inventari d'Espais d'Interès Geològic de Catalunya*.
- GENERALITAT DE CATALUNYA (2010). *Pla Territorial Parcial de les Comarques Centrals*. Departament de Polítiques Territorials i Obres Públiques.
- GINEBRA I MOLINS, R (2000). "Els arxius de l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic. Onze segles d'història i cent anys de concentració de fons", dins *Lligall (Barcelona)*, 16.
- GÓMEZ-ALBA, J. (1989). "Decàpodes fòssils d'Espanya conservats al Museu de Geologia de Barcelona". *Catàleg de Col·leccions*, 1. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- GONZÁLEZ, A. [et al.] (2005). *La masia catalana: Evolució, arquitectura i restauració*. Arquitectura Tradicional, 1. Barcelona: Brau Edicions.
- GRIERA, A. (1960). "Nombres de Santo y de Lugar de la diócesis de Vich", *Boletín de Dialectología Española*, XXXVI. Abadía de Sant Cugat del Vallès, p.29.
- GRUP DE DEFENSA DEL TER. (2005). *Les fonts que tenim. Osona i el Lluçanès*. Vic: Ed. Eumo.

- GUIU i CASADESSÚS, J. (1898): *Guia descriptiva del Obispado de Vich. Diccionario de todas sus parroquias y ayudas*. Vic: Tipografía y librería católica de San José.
- GUASCH i RIBERA, J. (1878). "Paisatge de Savassona". *Àlbum pintoresch-monumental de Catalunya*. Primera Col·lecció, núm. 15. Barcelona: Associació Catalanista d'Excursions Científiques.
- GUDIOL i CUNILL, J. (1910). "Excursió a Tabèrnoles". *Gazeta Montanyesa*, núm, 513. Vich : Impr. de la Viuda de R. Anglada.
- JUNQUERA i SEGARRA, X. (2006). "Les Guilleries: l'esplendor d'una natura primitiva". *Guies del Centre Excursionista de Catalunya*, 22. Barcelona: Abadia de Montserrat.
- JUNQUERA i SEGARRA, X. (2007). "El present d'un passat. les Guilleries". *Guies del Centre Excursionista de Catalunya*, 24. Barcelona: Abadia de Montserrat.
- JUNYENT i SUBIRÀ, E. (1960). "La iglesia de San Felio de Sabassona". *Ausa*, vol. III, núm. 33. Vic: Patronat d'Estudis Ausonencs, p.415-419.
- JUNYENT i SUBIRÀ, E. (1965). "Informe de las excavaciones realizadas en la Piedra de los Sacrificios, en Sabassona". Separata del *Noticario Arqueológico Hispánico*, vol. V, cuadernos 1-3. Madrid: Ministerio de Educación Nacional. p. 154-160.
- JUNYENT i SUBIRÀ, E. (1965). "Teixidor de Llaers". *Noticario Arqueológico Hispánico*, vol. VII. Madrid: Ministerio de Educación Nacional, p.146-149.
- JUNYENT i SUBIRÀ, E (1982). *Diplomatari de la Catedral de Vic segles IX i X*. Vic: Patronat d'Estudis Ausonencs, vol. I, p. 155.
- JUNYENT i SUBIRÀ, E. (1987). "Monuments romànics d'Osona". *Osona a la Butxaca*, 10. Vic: Patronat d'Estudis Ausonencs.
- LUNA, G. (2008). "Espai Natural de les Guilleries-Savassona". *Guies dels Parcs*. núm. 7. Xarxa de Parcs. Diputació de Barcelona.
- MARTÍ, R.; FOLCH, C.; GIBERT, J. (2007): "Fars i torres de guaita a Catalunya: sobre la problemàtica dels orígens". *Arqueologia Medieval*, núm. 3. Barcelona: Associació Catalana per a la Recerca en Arqueologia Medieval, p. 30-43.
- MAS i CORNELLA, M. (1982). "Avanç a l'estudi dels gravats rupestres de Savassona (Tavèrnoles)". *Ausa*, vol. X, núm. 102-104. Vic: Patronat d'Estudis Ausonencs, p.121-130.
- MAS i CORNELLA, M. (1985). "El conjunto rupestre de Savassona (Tavèrnoles, Barcelona)". *Ars Praehistorica: Anuario Internacional de Arte Prehistórico*, núm. 3-4. Sabadell: Editorial AUSA, p.181-199.
- MAZONOWICZ, D. (1965). *Arte rupestre de España y Francia*. Madrid: C.S.I.C.

- MESTRES, A. (2004). *Llegendes del Montseny*. Barcelona: Abadia de Montserrat.
- MOLAS i FONT, M. D. (1975). *La comarca de Osona. Problemática de su iberización y proceso de romanización a través de su carta arqueológica*. Tesi de llicenciatura. Inèdita, p.199.
- MOLIST i MONTANYÀ, M. (1982). "Aportacions al coneixement dels períodes Bronze Final-Primera Edat del Ferro a la comarca d'Osona". *Ausa*, vol. X, núm. 102-104. Vic: Patronat d'Estudis Ausonencs, p. 217-230.
- MOLIST i MONTAÑÀ, M. (1982). "Savassona, Tavèrnoles". *Les excavacions arqueològiques a Catalunya en els darrers anys*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Direcció General del Patrimoni Artístic, p.154-56.
- MUÑOZ, A. M. (1965). "La primera fecha de C 14 para un sepulcro de fosa catalán". *Pyrenae*. vol. 1, p.31-41.
- ORDEIG i MATA, R. (1990). "Inventari de les actes de consagració i dotació de les esglésies catalanes". *Revista Catalana de Teologia*, vol. XV, núm. 1. Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya, p. 181-200.
- ORDEIG i MATA, R. (1999). "Els Comtats d' Osona i Manresa". *Catalunya Carolíngia, IV*. Barcelona: Institut d' Estudis Catalans.
- ORRIOLS i MONSET, LI. (1994). *Les bruixes segrestades*. Col·lecció Camí Ral, núm. 5. Barcelona: Rafael Dalmau Editor.
- PLADEVALL i FONT, A. (1996). *Rutes del romànic de la comarca d'Osona*. Vic: Institut Municipal de Promoció i Economia de Vic.
- PLADEVALL i FONT, A. (1996). "Josep Francesc de Ferrer, baró de Savassona". *Monografies del Montseny*, 11. Viladrau: Amics del Montseny, p. 57-68.
- PLADEVALL i FONT, A. (1992). "El Mite i la realitat de Savassona", *Revista Vic*. Vic : [s.n.], 1934-. 1992, p. 7-9.
- PONCE, S.; FERRER, L. (1994). *Família i canvi social a la Catalunya Contemporània*. Vic: Eumo, p. 125-142.
- PRATDESABA i SALA, A. (2010). *Pla Director. Revalorització i Gestió del Patrimoni Cultural, Històric i Arqueològic de Savassona (Tavèrnoles)*. Tavèrnoles: Ajuntament de Tavèrnoles i Consorci de EN Guillerries-Savassona.
- REGUANT, S. (1967): *El Eoceno marino de Vic (Barcelona): investigaciones estratégicas en el borde meridional de la Depresión del Ebro*. Barcelona: Instituto Geológico y Minero de España. Tesi doctoral.
- *Rella, La: full informatiu del municipi de Tavèrnoles (2004-2013)*. Tavèrnoles: Ajuntament de Tavèrnoles.

- ROMA i CASANOVAS, F. (2010). "Les petjades mítiques a Catalunya: una geografia gairebé inexplorada". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 70. Barcelona: Societat Catalana de Geografia, p.31-54.
- ROSSELL i COMAJOAN (2000). *Sant Feliuet: caminada per llocs verdaguerians de Tavèrnoles i Folgueroles*. Folgueroles: Amics de Verdaguer.
- ROVIRÓ i ALEMANY, X. (2000). *100 llegendes de la plana de Vic*. Sant Vicenç de Castellet: Editorial Farell.
- ROVIRÓ i ALEMANY, X. (2002). *Serrallonga. El bandoler llegendari Català*. Ed.
- ROVIRÓ i ALEMANY, X. (2005). "Savassona". *Butlletí Unió Excursionista de Vic*, núm. 250. Vic: Unió Excursionista de Vic.
- ROVIRÓ i ALEMANY, X. (2008). "150 anys de les degollades del Cós". *La Falguera*, núm. 28. Folgueroles: Ajuntament de Folgueroles, p.12-14.
- SALARICH i VERDAGUER, J. (1879). *Lo castell de Sabassona: narració de costums de l'Edat Mitjana*. Vic: Estampa de Ramon Anglada.
- SANCHEZ I CAMPOY, E. (1989). "Del bronze final a la primera edat del ferro a la Catalunya Central (assaig de periodització) (s. VIII-V aC.)". *Espacio. Tiempo y Forma. S. I. Prehistoria y Arqueología.*, t. 2, Madrid: Facultad Geografía e Historia (UNED), p.270.
- SANS, J. (2006). *Capella de Sant Feliu de Savassona*. Document inèdit.
- SERRA i VILELLA (1965-1968). "Els barons de Savassona (I,II,III i IV)". *Revista Roda de Ter*, vol. 24-27. Roda de Ter: Ajuntament de Roda de Ter.
- SERRABOU OÑOS, M^àC. (2013). *Pregó de Festa Major*. Inèdit.
- TORRENTS, E. (1992). "Les Guillerries, una geografia de contrast en l'obra de Verdaguer". *Anuari Verdaguer*, núm. 7. Vic: Societat Verdaguer i Eumo editorial, p. 149-176.
- VIA, L. (1969): "Crustaceos decápodos del eoceno español". *Pirineos*. 91-94, p.1-480.
- VIDAL, L. M. (1915). "Un megalito curioso llamado la Piedra del Sacrificio, del castillo de Sabassona, en la comarca de Vich". *Boletín de la Real Sociedad Española de Historia Natural*, Tomo XV. Madrid: Museo Nacional de Ciencias Naturales, p. 328-332.
- VILAMALA SALVANS, J. (2001) "La consuetud de Santa Maria de Folgueroles (Osona): El salvament de la memòria administrativa després de la Guerra dels Segadors: Tavèrnoles, APS, Llibre de memòries, repartiment del delme (1655)". *Miscel·lània litúrgica catalana*, vol. X. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 444-476.
- VINYETA, R. (1995). "Tavèrnoles-Savassona". *Col·lecció Art i Paisatge*. Torelló: Foto-Sport.

- V.R. (1918). "La dotalia de Tavèrnoles". *Butlletí del Centre Excursionista de Vich*, núm. XXIX. Vic: Centre Excursionista de Vic, p. 62.

CARTOGRAFIA:

- *Guilleries-Savassona. Espai Natural*. Escala 1:25.000. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2006.
- *Vall de Sau Collsacabra. Mapa i Guia Excursionista*. Escala 1:40.000. Granollers: Editorial Alpina, 2005.
- *Meridià Verd. Tram Pirineus-Mediterrània. Ruta a peu i en bicicleta*. Barcelona: Turisme de Catalunya, Generalitat de Catalunya, 2003.

WEBGRAFIA

- AJUNTAMENT DE TAVÈRNOLES: www.tavernoles.cat
- ARXIU COMARCAL D'OSONA: www.arxiuosona.org
- ARXIU DE LA CORONA D'ARAGÓ: ca.www.mcu.es/archivos/MC/ACA/index.html
- ARXIU DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA: www.diba.cat/arxiu
- ARXIU I BIBLIOTECA ESPISCOPAL DE VIC: www.abev.net/
- ASSOCIACIÓ CATALANA DE SENDERISME: www.euro-senders.com/
- CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA: www.cec.cat/
- CENTRE MEDITERRANI DEL RELLOTGE DE SOL: www.rellotgesdesol-cmrs.org
- CONSELL COMARCAL D'OSONA: www.ccosona.es/
- DIPUTACIÓ DE BARCELONA. MUNICIPIS: www.diba.cat/municipis
- DIPUTACIÓ DE BARCELONA. OFICINA DE PATRIMONI CULTURAL: www.diba.cat/opc
- DIPUTACIÓ DE BARCELONA. SISTEMA D'INFORMACIÓ TERRITORIAL MUNICIPAL (SITMUN): sitmun.diba.cat
- DIPUTACIÓ DE BARCELONA. XARXA D'ARXIS MUNICIPALS: www.diba.cat/opc/default_xam
- DIPUTACIÓ DE BARCELONA. XARXA DE PARCS NATURALS: parcs.diba.cat/

- ENCICLOPÈDIA CATALANA: www.enciclopedia.cat/
- FONS FOTOGRÀFIC SALVANY: www.bnc.cat/digital/salvany/
- GENERALITAT DE CATALUNYA. MEDI AMBIENT: <http://www.gencat.cat/temes/cat/mediambient.htm>
- GENERALITAT DE CATALUNYA. MUNICAT: municat.gencat.cat/
- GOBIERNO DE ESPAÑA. MINISTERIO DE EDUCACIÓN, CULTURA I DEPORTE: www.mecd.gob.es
- GRUP DE DEFENSA DEL TER (GDT): www.gdter.org/
- INSTITUT CARTOGRÀFIC DE CATALUNYA: www.icc
- INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA (IEC): www.idescat.es
- MAPA DE COBERTES DEL SÒL DE CATALUNYA: www.creaf.uab.es
- MUSEU EPISCOPAL DE VIC: www.museuepiscopalvic.com
- MUSEU GEOLÒGIC DEL SEMINARI DE BARCELONA: www.mgsb.es/
- OSONA TURISME: www.osonaturisme.cat
- SIBHIL·LA. FONS D'HISTÒRIA LOCAL DE CATALUNYA. UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA: www.diba.es/fonshl/default.asp
- SOCIETAT CATALANA DE GNOMONICA: www.gnomonica.cat/

7. ÍNDEX D'ELEMENTS NO FITXATS

Denominació	Codi	Àmbit	Tipologia	Situació	Motiu
La Cadena	1.1	Edifici	Patrimoni immoble	Plans de can Riera	Fou objecte d'obres de reforma i remodelació que van transformar completament aquesta històrica casa, i van provocar la pèrdua dels seus valors patrimonials.
Les Cametes	1.1	Edifici	Patrimoni immoble	Les Masies de Roda	Present a l'Inventari Arquitectònic Generalitat, però pertany a Les Masies de Roda.
Massans	1.1	Edifici	Patrimoni immoble	Pla del Banús	Present a l'Inventari Arquitectònic Generalitat (IPA.: 24253), però actualment no es pot identificar l'antiga masia.
Sant Jaume del Cós	1.1	Edifici	Patrimoni immoble	El Cós	Capella del segle XI destruïda durant la Guerra Civil (1936-1939).
Sant Pere de Casserres	1.2	Conjunt arquitectònic	Patrimoni immoble	Les Masies de Roda	Situat a les Masies de Roda, però forma part de la història del municipi de Tavèrnoles i de la seva parròquia.
Pedronet de la Mare de Déu dels Cingles	1.3	Element arquitectònic	Patrimoni immoble	Vilanova de Sau	Present a l'Inventari Arquitectònic Generalitat, però pertany a Vilanova de Sau.
Bassa del Pujolet	1.3	Element arquitectònic	Patrimoni immoble	Proximitats torrent de les Punxes	Present a l'inventari de basses del PEPMEN Guillerries-Savassona,

					d'interès ecològic i biològic, però no localitzada.
Basses de Sabaters 1,2, 3 i 4	1.3	Element arquitectònic	Patrimoni immoble	Sabaters	Present a l'inventari de basses del PEPMEN Guillerries-Savassona, però sense interès ecològic ni biològic.
Bassa de la Carena	1.3	Element arquitectònic	Patrimoni immoble	La Carena	Present a l'inventari de basses del PEPMEN Guillerries-Savassona, però sense interès ecològic ni biològic.
Bassa de Casadevall	1.3	Element arquitectònic	Patrimoni immoble	Casadevall	Present a l'inventari de basses del PEPMEN Guillerries-Savassona, però sense interès ecològic ni biològic.
Bassa del Puliol	1.3	Element arquitectònic	Patrimoni immoble	El Puliol	Present a l'inventari de basses del PEPMEN Guillerries-Savassona, però sense interès ecològic ni biològic.
Bassa dels Munts	1.3	Element arquitectònic	Patrimoni immoble	Els Munts	Present a l'inventari de basses del PEPMEN Guillerries-Savassona, però sense interès ecològic ni biològic.
Bassa del pla de Santa Margarida	1.3	Element arquitectònic	Patrimoni immoble	Pla de santa Margarida	Present a l'inventari de basses del PEPMEN Guillerries-Savassona, però sense interès ecològic ni biològic.
Basses de Llancer 1 i 2	1.3	Element arquitectònic	Patrimoni immoble	Llancer	Present a l'inventari de basses del PEPMEN Guillerries-Savassona, però sense interès ecològic ni biològic.
Basses de Coromines 1 i 2	1.3	Element arquitectònic	Patrimoni immoble	Can Coromines	Present a l'inventari de basses del PEPMEN Guillerries-

					Savassona, però sense interès ecològic ni biològic.
Bassa del castell de Savassona	1.3	Element arquitectònic	Patrimoni immoble	Castell de Savassona	Present a l'inventari de basses del PEPMEN Guillerries-Savassona, però sense interès ecològic ni biològic.
Bassa de Masgrau 1	1.3	Element arquitectònic	Patrimoni immoble	Masgrau	Present a l'inventari de basses del PEPMEN Guillerries-Savassona, però sense interès ecològic ni biològic.
Basses de les Punxes 1 i 2	1.3	Element arquitectònic	Patrimoni immoble	Les Punxes	Present a l'inventari de basses del PEPMEN Guillerries-Savassona, però sense interès ecològic ni biològic.
Bassa de can Llorens	1.3	Element arquitectònic	Patrimoni immoble	Can Llorens	Present a l'inventari de basses del PEPMEN Guillerries-Savassona, però sense interès ecològic ni biològic.
Bassa dels Camps	1.3	Element arquitectònic	Patrimoni immoble	Els Camps	Present a l'inventari de basses del PEPMEN Guillerries-Savassona, però sense interès ecològic ni biològic.
Resclosa de la font del Cargol	1.3	Element arquitectònic	Patrimoni immoble	Font del cargol	Situada a pocs metres a ponent de la font, però ja es troba dins del terme municipal de Folgueroles.
El turó de les Mentides	1.4	Jaciment arqueològic	Patrimoni immoble	Vilanova de Sau	Present a l'Inventari Arquitectònic Generalitat, però pertany a Folgueroles.

Llac del Reguer	1.5	Obra civil	Patrimoni immoble	El Reguer	Actualment desaparegut. Es té notícia oral de la seva existència fins a principis del segle XX, quan va ser assecat.
Placa en memòria defensors de la pàtria	2.1	Elements urbans	Patrimoni moble	Ajuntament	És una simple placa posada en una paret lateral de l'ajuntament.
Font de la plaça de l'ajuntament	2.1	Elements urbans	Patrimoni moble	Ajuntament	No presenta interès arquitectònic ni històric.
Maquinària de l'antic molí del Reguer	2.2	Objecte	Patrimoni moble	Molí del Reguer	Els propietaris no van donar permís per a inventariar l'element.
Arxiu Comarcal d'Osona	3.2	Fons documental	Patrimoni documental	Vic	Segons informacions facilitades per Angelina Verdaguer (directora de l'ACO) només hi ha un reduït nombre de fotografies.
Fons documental del Servei de Patrimoni Arquitectònic Local (SPAL)	3.2	Fons documental	Patrimoni documental	Diputació de Barcelona	Es tracta de cinc expedients d'obres de restauració, consolidació i excavació.
Aplec de Santa Margarida	4.1	Manifestació festiva	Patrimoni immaterial	Santa Margarida d'Ardola	No es disposa d'informació. Es va fer un nou aplec pels volts dels anys 80-90 del segle XX però no va tenir continuïtat.
Processó al Puig de la Creu	4.1	Manifestació festiva	Patrimoni immaterial	Puig de la Creu	No es disposa d'informació.

Nadal	4.1	Manifestació festiva	Patrimoni immaterial		Similar a la d'altres poblacions, sense cap tret característic.
Trobada de Land Rovers	4.1	Manifestació festiva	Patrimoni immaterial		Sense interès cultural.
Duatlò de Tavèrnoles	4.1	Manifestació festiva	Patrimoni immaterial		Sense interès cultural.
Festival de Música de Tavèrnoles	4.1	Manifestació festiva	Patrimoni immaterial		Ja no es celebra.
Capelletes de la Sagrada Família	4.5	Costumari	Patrimoni immaterial		Costum perdut fa uns 40 anys.
Font de la petjada de la Mare de Déu	5.1	Zona d'interès	Patrimoni natural	Costa de la Rovira	És troba al municipi de Vilanova de Sau, just al límit dels dos termes.

Fotografia del llac del Reguer, a finals del segle XIX (facilitada per Teresa Funoll).

Fotografia de La Cadena abans de les obres de remodelació, on es pot apreciar el seu aspecte originari (facilitada per la família Serrabassa Funoll).

Comte d'Urgell, 187
Edifici del Relotge
08036 Barcelona
Tel. 934 022 566
Fax 934 022 825
o.patrimonio@diba.cat
www.diba.cat/opc